

- I. k.** I. Solon adótörvényéről. *Tel'fy Ivántól.* 1867. 14 l. Ara 10 kr. — II. Adalékok az attikai törvénykönyvhöz *Tel'fy Ivántól.* 1868. 16 l. 10 kr. — III. A legújabb magyar Szentírásról. *Tarkányi J. Belától.* 1868. 30 l. 20 kr. — IV. A Nibelung-ének keletkezéséről és gyanítható szerzőjéről. *Szász Károlytól.* 1868. 20 l. 10 kr. — V. Tudománybeli hátramaradandók okai, s ezek tekintetéből Akadémiánk feladása. *Toldy Ferencztől.* 1868. 15 l. 10 kr. — VI. A keleti török nyelvről. *Vambéry Arminól.* 1868. 18 l. 10 kr. — VII. Gelszi Katona István főleg mint nyelvész. *Imre Sándortól.* 1869. 98 l. 30 kr. — VIII. A magyar egyházak szeriartárságának énekei a XVI. és XVII. században. *Bartalus Istvántól.* Hangjegyekkel. 1869. 184 l. 60 kr. — IX. Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. (1. Szám.) Mihálynak eddig ismeretlen szindarabjai. 1550—59. — 2. Egy népróladalmi emlék. 1550—75-ből. 3. Baldi Magyar olasz Szótárkája 1583-ból. — 4. Báthory István országbíró mint író. — 5. Szecezi Molnár Albert 1574—1633). *Toldy Ferencztől.* 1869. 176 l. — X. A magyar bővített mondat. *Brassai Samueltól.* 1870. 40 l. 20 kr. — XI. Jelentés a felső-ausztriai kolostoroknak Magyarországot illető leveleiről és nyomtatványairól. *Bartalus Istvántól.* 1870. 43 l. 20 kr. (1867—1869.)
- II. k.** I. A Konstantinápolyból legújabbban érkezett négy Corvin-codexről. *Mátffy Gábor* l. tagtól. 1870. 16 l. 10 kr. — II. A tragikai felfogásról. Székfoglaló. *Szász Károly* r. tagtól. 1870. 32 l. 20 kr. — III. Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez. *Jouanovits Gy.* l. tagtól. 1870. 43 l. 20 kr. — IV. Adalékok a magyar rokonságtanról a szók értelmezéséhez. *Findly Henrik* l. tagtól. 1870. 47 l. 20 kr. — V. Solomos Dénes költeményei és a hétzigeni görög népnyelv. *Tel'fy Iván* lev. tagtól. 1870. 23 l. 20 kr. — VI. Q. Horatius satirái (Ethikai tanulmány). Székfoglaló. *Zichy Antal* l. tagtól. 1871. 33 l. 20 kr. — VII. Újabb adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez (I. Magyar Fél XIII. századbeli kanonista, II. Margit kir. hercegnő, mint ethikai író. III. Baldi Bernardin magyar-olasz szótárkája 1582-ből. Második kötet. IV. Egy XVI. századbeli növénytanú növtár XVII. és XVII. századbeli párhuzamokkal. V. Akadémiai eszmé Magyarországon Bessenyei előtt) *Toldy Ferencz* r. tagtól. 1871. 124 l. Ara 40 kr. — VIII. A sémi magánhangzokról és megjelölésük módjairól. *Gr. Kuun Géza* lev. tagtól. 1872. 59 l. 20 kr. — IX. Magyar szófejtetések. *Szilády Aron* l. tagtól. 1872. 16 l. 10 kr. — X. A latin nyelv és dialektusai. Székfoglaló. *Szenassy Sándor* l. tagtól. 1872. 114 l. 30 kr. — XI. A defferekről. *Szilády Aron* lev. tagtól. 1872. 23 l. 20 kr. — XII. Emlékbeszéd Arvay Gergely felett. *Szvorényi József* lev. tagtól. 1872. 13 l. 10 krajczár. (1869—1872.)
- III. k.** I. Commentator commentatus, Parlózatok Horatius satiráinak magyarizálása után. *Brassai Samuél* r. tagtól. 1872. 109 l. 40 kr. — II. Apáczai Csérei János Barczai Akos fejedelméhez benyújtott terve a magyar hazában felállítandó első tudományos egyetem ügyében. *Szász Károly* r. tagtól. 1872. 18 l. 10 krajczár. — III. Emlékbeszéd Bituniz Lajos felett. *Szász Imre* l. tagtól. 1872. 18 l. 10 kr. — IV. Az első magyar társadalmi regény. Székfoglaló. *Vadnai Károly* l. tagtól. 1873. 64 l. 20 kr. — V. Emlékbeszéd Engel József felett. *Findly Henrik* l. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr. — VI. A finn költészetéről, tekintettel a magyar épköltészetre. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 1873. 135 l. 40 kr. — VII. Emlékbeszéd Schleicher Ágost, külső l. tag felett. *Riedl Szende* l. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr. — VIII. A nemzetiségi kérdés az araboknál. *Dr. Goldziher Ignác*tól. 1873. 64 l. 30 kr. — IX. Emlékbeszéd Grimm Jakab felett. *Riedl Szende* l. tagtól. 1873. 12 l. 10 kr. — X. Adalékok Krim történetéhez. *Gr. Kuun Géza* l. tagtól. 1873. 52 l. 20 kr. — XI. Van-e elfogadható alapja az ik-es igék külön rugozásának. *Riedl Szende* lev. tagtól. 51 l. 20 kr. (1872—1873.)
- IV. k.** I. szám. Paraleipomena kai diorthomena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentatorok Virgilius Aeneide II-ik könyvére, különös tekintettel a magyarra. *Brassai Samuél* r. tagtól. 1874. 151 l. 40 kr. — II. szám. Bálint Gábor jelentése Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. Melléklet öt khálmik dana hangjegye. 1874. 32 l. 20 kr. — III. szám. A classica philológiának és az összehasonlító írja nyelvtudományoknak miveltése hazánkban. Székfoglaló. *Bartalus István* l. tagtól. 1874. 182 l. 40 kr. — IV. szám. A határozott és határozatlan mondatról. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 1874. 31 l. 20 kr. — V. szám. Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletre hozott könyvekről, tekintettel a nyomdai viszonyokra keleten. *Dr. Goldziher Ignác*tól. 1874. 42 l. 20 kr. — VI. szám. Jelentések: I. Az orientalisták munkái a magyar nyelvészetben.

KISFALUDY KÁROLY

”MOHÁCSA”

GÖRÖGÜL.

DR. TÉLFY IVÁN

I. TAGTÓL.

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1891.

MLACADEMIA
KÖNYVTÁRA

Kisfaludy Károly „Mohács“-a görögül.

(Előadott a M. T. Akadémia 1891. február 3-án tartott ülésében.)

I.

Az *Egyetemes Philológiai Közlöny* 1890. 9-ik füzetében Kassai Gusztáv hellén nyelvre fordította Kisfaludy Károlynak *Mohács* című elegiáját az eredeti versmértékben, hexameterek- és pentameterekben.

Kassai fordítására rövid észrevételeket írt dr. Vári Rezső az említett Közlöny 10-ik füzetében, melyek azonban ingatag alapon nyugszanak, mert ő kizárólag a homéri név- és igealakok szerint ítéli meg a fordító nyelvét s megfélekedzik arról, hogy Kassai nem hellénre fordított magyar époszt, hanem alagyt. Már pedig dr. Vári maga is mondja, hogy fordítónak a hellén epikusok és alagytások nyelvén kellett volna írnia. Egyoldalulag jár tehát el, midőn a maga által fölállított elv ellenére a fordítást csak a homéri nyelv szempontjából bírálgatja. Hiszen epikai nyelven nem csak Homér írt költeményeket, hanem utána a költők hosszú sora is, mint Hesiod, Empedokles, Pythagoras, Timon Phliasius, Xenophanes, Parmenides, Kleantes, az Orphika szerzője, Panyasis, Choeril, Antimach, Aratus, Apollonius Rhodius, Musaeus, Quintus Smyrnaeus, Nonnus, Coluthus, Tryphiodor, Nikander, Oppian sat.

Arról is megfélekedezett dr. Vári, hogy a homéri nyelv nem egyöntetű, nem kizárólag ióni. Így az első declinációban az egyes számú genitív ω -ra, összevonva ω -ra és $\acute{\omega}$ -ra, az accusatív $\acute{\epsilon}\alpha$ -ra, η -ra, $\eta\upsilon$ -ra, a többes genitív $\acute{\alpha}\omega\nu$ és $\omega\nu$ -ra, a datív $\eta\sigma\iota$ és $\alpha\iota\varsigma$ -re, a 2-ik declinációban az egyes számú genitív $\omicron\sigma\iota$ -ra és $\sigma\upsilon$ -ra, a többes számú datív $\omicron\sigma\iota$ -ra és $\omicron\varsigma$ -ra végződnek. A 2-ik declinációban összevonások is fordulnak elő, mint $\nu\acute{\alpha}\omicron\varsigma$ = $\nu\acute{\alpha}\omicron\varsigma$, $\chi\epsilon\iota\mu\acute{\alpha}\rho\omicron\nu\varsigma$ = $\chi\epsilon\iota\mu\acute{\alpha}\rho$ -

ρος, διπλῆν = διπλήν, Λυκούργου = Λυκούργου, Πάνθου = Πάνθου, Χρυσῆς = Χρυσῆς, ἀγγέλου = ἀγγέλου, ὀφθαλμοῦ = ὀφθαλμοῦ, πῶς = πῶς, ζῶς = ζῶς. A harmadik declinációra nézve figyelemzetem Vári urat az *ἀνὴρ* és *χεῖρ* különféle alakjaira Homérnál. Az *ἀνὴρ* egyes genitívje *ἀνδρός* és *ἀνέρος*, datívja *ἀνδρὶ* és *ἀνέρι*, accusatívja *ἄνδρα* és *ἀνέρα*; többes nominatívja *ἄνδρες* és *ἀνέρες*, genitívje *ἀνδρῶν*, datívja *ἀνδράσιν* és *ἀνδρεσσιν*, accusatívja *ἄνδρας* és *ἀνέρας*. A *χεῖρ* egyes datívja *χειρὶ* és *χερὶ*, accusatívja *χείρα* és *χέρα*, többes datívja *χείρεσσι*, *χείρεσιν* és *χερσίν*.

Az ige alakjait is különféleképen használja Homér. Nézzük csak az *εἶπ*-t. Ennek egyes számú 2-ik személye *εἶσι* és *εἶς*; többes számú 1-ső személye *εἶπεν* és *εἶπέν*, 3-ik szem. *εἶπν* és *εἶπαν*; a kapcsoló mód egyes 3-ik személye *εἶη* és *εἶησι*; és *ἔει* és *εἶη* és *ἔειη*. Az óhajtó mód egyes 2-ik szem. *εἶης* és *εἶοις*, 3-ik szem. *εἶη* és *εἶα*. Az infinitív *εἶπεναι*, *εἶπεν*, *εἶμεν* és *εἶναι*. A részesülő *εἶων* és *εἶων*. A féligmult egyes 1-ső szem. *εἶα*, *ἔει* és *ἔειν*, 2-ik szem. *εἶσθα* és *ἔεισθα*, 3-ik szem. *εἶην*, *ἔειην*, *ἔειν*, *ἔει*, *ἔειν* és *εἶασι*, többes 3-ik szem. *ἔεισαν* és *εἶσαν*. A jövő idő 2-ik szem. *εἶσσει* és *εἶσσει*, 3-ik szem. *εἶσσει*, *εἶσσει*; és *εἶσσειται*, többes 1-ső szem. *εἶσσομεθα* és *εἶσομεθα*.

Homér tehát nem csak ó-ióni, hanem attikai név- és igealakokat is használt, valahányszor ezt a vers mértéke megkívánta.

Innen látszik, hogy az, a ki hellenre való fordításakor némelykor attikai név- és igealakokat is használ, épen úgy tesz, mint Homér és a többi epikusok s alagyasok.

Sőt Homér költeményeiben dóri szóalakok is vannak: ilyenek a névmás 2-ik személye *τόνῃ*, *τοί*, *τείν*, *οἰῶν* és a főlebbi *εἶσομεσθα*, valamint több szenvedő és középige a többes 1-ső személyében *μεσθα*-ra végződik, nem pedig *μεθά*-ra.

Nem hiba tehát, ha valamely fordító az époszban és alagyasban dóri szóalakokkal is él.

Egyébiránt, a ki azt kívánja, hogy valamely magyar éposz vagy alagya fordítója kizárólag homéri szóalakokat használjon, az úgy cselekszik, mint azok, kik a latinul írótól azt követelik, hogy csupán csak Cicero szavaival éljen, mintha Sallustius, Cornelius Nepos, Livius, Tacitus latinsága semmit sem érne. Erre nézve egy nevezetes példával szolgálhatok. Az ötvenes években Hidassy Kornél úr, a mostani szombathelyi püspök, mint akkori tanár, latin értekezést írt a nagyszombati gymnasium értesítvényében.

Az ő latinságát, mint nem ciceróit, nagyon megtámadta német nyelven a bécsi Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Erre megjelent névtelenül latin nyelven egy esipős válasz, melynek czime volt: *De stultitia eorum qui se Ciceronianos vocant*. Ebben fölszólította a névtelen író a német kritikust, hogy ne némétül, hanem latinul írjon; mert akkor saját maga fog meggyőződni, hogy az ő követelése nagy képtelenség. Bécsben erre nagyon megharagudtak a latinul írni nem tudók s rendőrileg elkoboztaták a latin röpiratot s nyomozták a szerzőjét, de nem akadhattak reá. Szerzője pedig nem volt más mint az akkori nagyszombati gymnasiumi tanár, a mostani egri érsek, Samassa József úr.

Ne vigyük tehát odáig a dolgot, hogy valakinek eszébe jusson egy röpiratot írni, melynek czime lenne: *De stultitia eorum qui se Homericos vocant*.

Azt is figyelmen kívül hagyta dr. Vári, hogy valamint az époszi és lyrai költészetből a dráma fejlődött ki, úgy a drámai nyelvnek is e két költészet nyelvéből kellett sokszor merítenie. Nem jogosult tehát Vári Rezső gánésolása, ha Kassai drámai kifejezéseket is használ némelykor az ő fordításában.

Én úgy fogom föl a dolgot, hogy, ha a fordító nem talál megfelelő szót sem az epikusoknál, sem az alagyasoknál, bizvást használhat drámai szokat is. Csak olyan szóktól óvakodjék, melyek egy költőnél sem fordulnak elő; kivéve természetesen olyanokat, melyek későbbkori tárgyak megjelölésére nélkülözhetetlenek; minők például: gőzhajó, vasút, ügyü, puskapor, érsek sat.

De jóllehet Vári úr észrevételeinek legnagyobb részét visszautasítom, vannak még is fontos megjegyzéseim Kassai Gusztáv úr fordításának mind alakjára mind tartalmára nézve.

Bírálatomban pedig ezt a rendet követem: előbb közlöm Kisfaludy Károlynak egy distichonját; utána Kassai fordítását, melyet ismét vissza fordítok magyarra, hogy kitűnjék, vajjon hű-e a fordítás. Azután következnek egyéb észrevételeim. Így végig tárgyalom az összes distichonokat, az elsőtől az utolsóig.

Azonban nem elég csak bírálni, hanem a kifogásolt versek helyett jobbakat is bemutatni. Azért saját magam fordítását is közlöm hellén nyelven, szintén hexameterek- és pentameterekben. Mindegyik distichonomat pedig hasonlóul visszafordítom magyarra. Ebből kiviláglik, hogy az eredetinek majdnem minden

szava megvan az én hellén fordításomban; és pedig minden szó, mely az eredetinek hexameterében foglal helyet, nálam is abban áll. Épen így van ez a pentameterrel is.

Hogy pedig fordításomat minden gáncsolás ellen megvédjem, minden kifejezésemet hellén epikusok, alagyások, s ritkán drámai írókból merített idézetekkel igazolom.

II.

Kassai Gusztáv fordítása.

1—2. vers.

Hösvértől pirosult gyásztér! sóhajtvá köszöntlek,
Nemzeti nagylétiünk nagy temetője Mohács!

Αἰματι ἥρώων ερυθρὸν πεδίον παλὴ χεῖρε,

Ἡμετέρον μεγέθους ὦ τάφος, ὦ σὸ Μοχάτι.

«Hősök véréből piros csatatér légy nagyon üdvöz (nagyon köszöntlek),

A mi nagyságunknak óh sirja, óh Mohács!»

Az 1-ső vers alakilag jó, de tartalmilag hiányos, mert sem a *gyásztér*, sem a *sóhajtvá* nincs fordítva. A *nagyon* és *sóhajtvá* között nagy a különbség. Valakit *nagyon köszönteni* egészen más mint *sóhajtvá köszönteni*.

A győztes nagyon köszöntheti a csatatért, mely reá nézve örömtér; de Kisfaludy Károly hazafiúi bánatában sóhajtvá köszönti a csatatért, mely az egész hazára nézve gyásztér.

Dr. Vári Rezső gáncsolja Kassait, hogy az ερυθρὸν-ban az ε-*t* rövidnek használja. Az igaz, hogy Homér a rövid hangzót, ha néma és folyékony betű következik utána, többnyire hosszúnak veszi, de nem ritkán rövidnek is. A mi különösen a θρ-t illeti, az előtte álló rövid hangzó gyakran rövid marad. Így II. XI, 553: ἀντίαι ἀίσσουσι θρασειῶν ἀπὸ χειρῶν, hol az ἀίσσουσι vég-t-ja rövid. Odyss. I, 145: ἐξείης ἔζοντο κατὰ κλισμαὸς τε θρόνους τε, hol a θρ előtti álló ε rövid. Odyss. VII, 95: Ἐν δὲ θρόνοι· περι τοῖχον ἐρημέδατ' ἔνθα καὶ ἔνθω, hol a δὲ a θρ előtti szintén rövid. Odyss. I, 183: πλέων ἐπὶ ὄνοπα πόντον ἐπ' ἀλλοθρόους ἀνθρώπους, hol ἀλλοθρόους-ban a θρ előtti ο rövid.

A 2-ik vers nem fejezi ki az eredetének a szépségét, melyben a költő nem ok nélkül alkalmazza a *nagy* jelzőt, úgy a nemzeti létre, mint a nemzet temetőjére. A milyen nagy volt a nemzet, olyan nagy a temetője. Ez a költő gondolata. A fordításban ez elmosódik s helyette két fölkiáltási óh-t találunk, hogy pentameter létesüljön. — A *nemzetét* is hiába keressük a fordításban.

3—4. v.

Hollószárnyaival lebegett a zordon enyészet,

S pusztító erejét rád viharozta dübe.

Αἰρόμενος κόρακος πτέρωνι λυγρῆς ἔπηθ' ὄλαθρος

Καὶ δυνάμει θαῖα σε προέτρεψε βία.

«Hollónak szárnyával fölemelkedvén repült a gyászos vész,
És ellenséges (harczias, megsemmítő) hatalom által erővel kényszerített (buzdított) téged.»

A zordon hellénül ἄγριος, ὄμας, σηληρός, τραχὺς.

A *fölemelkedvén repült* nincs az eredetiben. *Lebegni* a hellén nyelvben αἰωρεῖσθαι.

Dr. Vári Rezső azt mondja, hogy ἔπηθ' helyett ἐπετάσσατο az epikai alak. De csalódik, mert az epikai aoristus ἔπειτο és πείτο (Ilias XXIII, 880. V, 99; Odyss. XI, 208.)

A λυγρός-t ismét gáncsolja Vári Rezső a rövidnek vett o miatt. Lásd megjegyzésemet az 1-ső vershez.

A 4-ik vers értelmetlen s nem felel meg az eredetinek.

θαῖα-ban az első α hosszú, fordító úr pedig rövidnek vette. Homérnál mindig δήτος fordul elő s ha a vers megkívánja, akkor az η csak egy szótagot képez.

Továbbá a *düh* nem βία, hanem μανία, λύσσα, αἰστρος, παραφορά, ὄρη.

Kárviharozni hellénül ὄρμην, ἐφορμάσθαι τινί, ἐπὶ τινα, vagy ἐπισσῶ.

A προέτρεψε-t alaptalanul rosszalja Vári Rezső a τρ előtti álló ε rövidsége miatt. Már pedig Homérnál a τρ előtti rövid hangzó többször rövid marad; így Odyss. X, 528: αὐτὸς δ' ἀπονόσφι τραπέσθαι, a τρ előtti ε rövid. Ilias III, 422: ἀμφίπολοι μὲν ἔπειτα θεῶς ἐπὶ ἔργα τράποντο, hol a τρ előtti α rövid. Odyss. XX, 230: ἴστω νῦν Ζεὺς πρῶτα θεῶν ἐνίη τε τράπεζα, hol a τρ előtti ε ismét rövid marad.

5—6. v.

S vad diadalma jelét robogó villámival itten
Honni vitéz seregink holt tetemére süté.

Σήμα τε τῆς νίκης μακρῆς ἐνέκαυσε κερανοῖς
Ἀνδρείων στρατιῶν σώμασι τῆς πατρίδος.

«S az őrzöngő győzelem jelét rásütötte villámokkal a hon
vitéz seregeinek testeire.»

A diadaljelt a költők legtöbbszöire τρόπαιον által fejezték ki.
Csak Eurípides Phoenissáiban (1258. v.) fordul elő σήμα νίκης.

A *robogó* hiányzik a fordításban.

Az ἐνέκαυσε (rásüt) szót a pentameterbe kellett volna tenni,
mint az eredetiben.

Az 5-ik versben σώμασι helyett νεκροῖς-nek adok elsőséget,
mert igaz ugyan, hogy a homéri költeményekben a σῶμα mindig
holt testet jelent, de a homéri kor után már általában *élő testnek*
veszik. Hesiod a *Munkákban és Napokban* tanácsolja az em-
bernek, minő ruhát öltön magára, nehogy a szőr megmeredjen a
testén, κατὰ σῶμα (540. v. = 538. v.).

Theognis azt mondja a szegénységről: *meggyalázod a testet,*
σῶμα καταισχύνεις (650. v.). — Sophocles *Philotesésében* Odysseus
Neoptolemust *testre nézve* vitéznek nevezi, γενναῖον τῷ σώματι.
(51. v.). Ugyanannak *Oedipus királyában* mondja Polybus halálá-
ról a hirnök: *öreg testeket* megöl a pillanat, παλαιὰ σώματ' εὐνόησι
ροπή. (961. v.) A holt tetemet pedig νεκρὸς, νέκος által fejezték ki.
Sőt maga Homér is a meghalt, megölt emberekről használja ezt
a két szót. Így az Odysseában mondja Elpenorról: «de miután a
tetem elégett» αὐτὰρ ἐπεὶ νεκρὸς τ' ἐκάη. (XII, 13); az Iliasban
olvassuk, hogy Antiphus megölte Leucust, a ki Simois *holt testét*
másfelé húzta, νέκων ἐτέρως' ἐρόοντα (IV, 492).

Vári Rezső kifogásolja, hogy a πατρίδος-ban az α rövidnek
használtatik; ismét helytelenül; mert Homérnál és az alagyasok-
nál ugyan mindig hosszú, de hogy τρ előtt a rövid hangzó rövid is
marad, azt láttuk a 4. vershez a προέτρεψε-ben. Azután az Antholo-
gia Palatinában (XI, 75. v.) olvassuk: ὡς ἐκ τῶν πατρικῶν μηδὲ
λαβεῖν τὸ μέρος, hol a πατρικῶν α-ja rövid.

7—8. v.

Tomori! büszke vezér! mért hagyta el érseki széked?

Nem halt volna hazánk disze, virága veled.

Τόμορι, σ' ἔδρανα τάρχηρέως τί λείλοιπας ἔθικτα;
Ἄνθος γ' ἰβώντων οὐκ ἂν ἀπέλειθ' ἔλον.

«Tomori! Miért hagyta el az érseknek szent székét?

A felserdülök egész virága el nem veszett volna.»

Kimaradt a Tomorit oly híven jellemző *büszke vezér*, s helyette *szentnek* nevezi az érseki széket, a mit az eredeti nem tesz.

Tudjuk, hogy nem csak felserdülök, ifjak, hanem korosabbak is veszték el Mohácsnál, u. m. országnagyok, püspökök, vezérek. Ezeket érti Kisfaludy a haza díszei alatt.

S a hexameter nagyon dőezőgő, mert az első három láb csupa lengedi, metszet nélkül.

Erre azt mondhatja ugyan Kassai úr, hogy ilyen versek az Iliasban és Odysseában is találhatók. De az Ilias 15 ezer, és az Odyssea 12 ezer sorból áll. Nem esoda tehát, hogy ilyen roppant nagy költeményekben sántikáló versekre is akadunk. A *Mohács-elegia* ellenben csak 88 versből áll. Fordító tehát több óvatossággal lehetett volna, hogy ne írjon fülsértő verset.

S mire való a τ az ἀρχιρέως előtt? Talán crasis, τὰ ἀρχιρέως helyett? De ha már σ' ἔδρανα e helyett σὰ ἔδρανα kellemet-
len, minek ezt még kellemetlenebbé tenni a τάρχηρέως által? Vagy talán csak nyomdahiya az önálló τ' = τς helyett. Ekkor azonban is a jelentése s nem illik oda, mert azt jelentené: «miért hagyta el érseki székedet is».

De ez föltételeznél, hogy még mást is hagyott el.

Egyébiránt az εως synizesisét helytelenül kifogásolja Vári Rezső, mert igen sokszor fordul elő Homérnál is.

9—10. v.

Harez tüze lángitá bizton viadalra kikelted,

S érted mennyi dicsők estenek áldozatul!

Ἄρμων' ὤκωνέν σε μαχητικῶν εἰς τὸ μάχεσθαι,

Κάπιτον δὲ πόσοι σοῦ γ' ὑπερ εὐδοκίμοι.

«Teged a vágyót buzditott a vitadűh a harcra,

S hány jóhíretek estek el miattad.»

ἄξιον helyett a homéri ὄτρυνον az igazi. — εἰς τὸ μάχεσθαι nincs görögül mondva, hanem ὄτρυνε μάχεσθαι. Ilias II, 94: ὄτρύνουσι' ἔναι. «Serkentvén menni» IV, 294: οὗς ἐτάρους ὄτρύνοντα μάχεσθαι «az ő társait harezolni buzdítva.» U. o. 414: ὄτρύνοντα μάχεσθαι Ἰλχαιούς. «Az achaeokat harezolni buzdítót.»

11—12. v.

Szűk vala egy ország! be kicsiny most néma lakásod;

Tárogatód megszűnt, rozsa emészti vasad.

Χώρα σ' ἦν στενή, ὡς μικρὸν δ' οἰκημα τὰ νῦν σὸν

Σὴ βουκνή σιγή, σὸν εἶφος ἰὸς ἔχει.

«Országod szűk vala, mily kicsiny pedig most a te lakásod!

Tárogatód hallgat, kardodat rozsa tartja.»

Egy és néma nincs fordítva. — στενή epikaiilag στείνη.

βουκνή nem költői szó. A prózában először Polybiusnál fordul elő.

13—14. v.

Nyugodj! rajtad üzé dolyfét a csalfa szerenese,

A békitő sir enyhe takarja porod.

Κεῖσο νῦν ἤσυχος, ὕβρισε γὰρ σε τόχη γ' ἀπατηλή

Εἰρήνην ποίων τόμβος ἔχει σε νεκρόν.

«Feküdjél most nyugodtan, mert ugyan csak bántalmazott téged a csalfa szerenese,

Békét eszközlő sir tartson téged, a holtat.»

Most nyugodtan fölösleges, mert azt már a Keῖσο fejezi ki.

A hexameter ismét döcög, mert az első három lábán nincs metszet.

A νεκρόν rövid ε-ját ok nélkül támadja meg Vári Rezső, mert kr előtt Homérról is rövid marad a hangzó, mint Odyss. V, 488: ὡς δ' ὅτε τις θαλόν ποδὶν ἐνέκρυψε μελαίνην, az ἐνέκρυψε-ben a kr előtti ε rövid marad.

15—16. v.

Hány fiatal szívet, tele sok szép földi reménnyel,

Sujta le kegytelen itt a riadó csatavész!

Ὡ πόσοι ἦθεοι, οἷς πολλάί γε παρ' ἐλπιδος ἦσαν,

Ἵλοντο στέργως θουρίω ἐν θόρατι.

«Óh hány ifjú, kiknek sok reményök volt jelen,
Veszttek el kegyetlenül a megrohanó (erőszakos, heves, har-
eziasan vad) csatában!»

Nincs fordítva sem a *szív*, sem a *szép földi*.

17—18. v.

Élte kies tavaszán kora sirt hány ifju talála,

Kit nem rég az öröm lágy öle ringata még!

*Εἴλασαν πρὸ ἀκμάζοντες πόσοι ἦθεοι ἡρίων,

Ὅς ἄρ' εὐφραίνων δὴτ' ἀφροδίσι' ἔτι.

«Hány virágzó ifjú érintette korán a sirt,

Kiket épen most valóban megvidítanak még szerelmes
dolgok.»

E szép kifejezés *élte kies tavaszán* a fordításban egészen elmosódik.

A *szerelmes dolgokról* semmit sem mond az eredeti.

Vári Rezső hibának tartja, hogy ἀφροδίσι-ban az első α rövidnek van véve: de ugyanigy van ez Ilias V, 370: ἡ δ' ἐν γού-
νασι πίπτε Αιώνης δι' Ἀφροδίτη, hol az Ἀφροδίτη α-ja rövid.

19—20. v.

Disztelen itt fekszik, deli termete összerutitva,

Száguldó paripák vas szegű körmök alatt.

Κεῖνται ἀκομφοὶ ἐκεῖ δ' εὐφρῆς παπινόμενοι εἶδος,

Ἰππων ἀχθέντων ὠκυπόδων ὄνοχι.

«Ott pedig disztelenül fekszenek, elrutitva széptermetű
alakjokon,

Vitetvén (terheltetvén, szomorkodván) a gyorslábú lovak kör-
métől (kőrmével, körme által).»

Jobb a vers, ha εὐφρῆς és παπινόμενοι helyet eserélnek, mert akkor nem kell az εὐφρῆς-t synzesis által olvasni. Egyébiránt παπινόμενοι nem költői szó.

ἀχθέντων nagyon homályos, mert ha az ἄρω-nak participiuma a szenvedő aoristusban, akkor kérdés: kik vitetnek? A lovak nem, mert ezek magok száguldoznak a patáikon. Vagy az ifjak? Hiszen ezek holtan fekszenek. S ha mégis ezekre vonatkozik, akkor rossz a mondatszerkezet, mert ἀχθέντες volna a helyes. Ha pedig ἀχθέντων annyit akarna jelenteni, mint *terheltetvén*, akkor ismét hibás az

alak, mert *ἀχθομαι*-nak az aoristusi participiuma a szenvedőben *ἀχθεσθεῖς*, tehát a többes genitivusa *ἀχθεσθέντων*, nem pedig *ἀχθέντων*. S ezen esetben is a holtakra vonatkozólag *ἀχθεσθέντες*-t kellene mondani. Ha végre az *ἀχθωμε*-től (szomorkodom, busulok) vette az *ἀχθέντων* alakot, akkor ismét hibázott, mert sem a szárguldó paripák, sem a holt ifjak nem szomorkodnak. S ha ez utóbbiak még is szomorkodnak, akkor ismét *ἀχθέντες* volna a helyes alak.

Az *ὠκεποδών* (gyorslábú) sem felel meg a *vasszeqū*-nek.

Homér csak a sas karmát nevezi *ὄνη*-nek s mindig a többesben. Később a patát is nevezték így; péld. Anthologia IX, 64, 6: *πάτων ὄνης* «a ló patája». Xenophon pedig (*Περὶ ἵππων* L, 3): *Πρώτον τοῖς ὄνης σκοπῶν*, «Előbb a patákat vizsgálván».

21—22. v.

Szóghaja fürteivel nem játszik kedvese többé,

Vér s tapadó portól megmerevültek azok.

Ὄνητι παίζει τοῖς πλοκαμοῖς αὐτῶν κόρη εὐώφει,

Ὅττι πεπήγασι χαῖματι καὶ κονίᾳ.

«Nem játszik többé fürteikkel széptekintetű leány,

Ezek vértől is portól is merevültek.»

Nincs fordítva *szóghaja, tapadó*. A *széptekintetű* nincs az eredetiben. Nem *πλοκαμοῖς*, hanem *πλοκάμοις*.

23—24. v.

Hasztalan áll az úton váró hive fris koszorúval,

Nem jön-e bajnoka még, félve; remélve vigyáz.

Ἐν δ' ὁδῷ ἔστηκε ἄλλως τὸν στεφάνῳ φίλη αὐτῶν,

Καὶ τηρεῖ ταρβούσ' ἄφ' ἁλὶν ἐρχομένων.

«Az úton áll hiába koszorúval a kedvesök

És félve lesi (szemmel tartja) az ismét visszajövőket.»

Ismét kellemetlen hangzású hexameter, mert az első három lábón nincs caesura.

Kimaradt a *váró, fris, remélve, bajnok*. S miért *kedvesök*?

25—26. v.

Hogyha level zördül, őt sejteti véle szerelme,

Néz, piheg, areza tüzel s keble feszülve haboz.

Παῖδι φίλη βόθος αὐτῶν ἐνὸς φύλλου γ' ὕποφαίνει.

Δὴν λεύσσει, μόζει, καὶ φέρεται τε πόθῳ.

«A kedves gyermeknek egy level zördülése őt alúlról tünteti elő,

Sokáig néz, nyög (sohajt) s a vágytól vitetik (ragadtatik, hajtatik, üzetik).»

A *kedves gyermek* nincs az eredetiben, s *alúlról eldöntetni* egészen más, mint *sejteni, gyanítani*, Odyss. XVII, 409: *θρήνον ἔλῶν ὑπέφηγε τραπέζης*. «Fölkapván az asztal alatt levő zsámolyt mutatta». Ebből a versből is láthatja dr. Vári, hogy az *s* a *τρ* előtt nem hosszú.

Sokáig nincs az eredetiben. — *Areza tüzel* nincs fordítva.

Keble feszülve haboz egészen más mint *vágytól vitetik*.

27—28. v.

Ah! de hiába tekint a távol lenge ködébe,

Elmarad a kedvelt s érzete bának ered.

Ἄλλὰ μάτην βλέπει εἰς τὰ πρόσω μετέωρ' ὀμιγλώδη;

Ὅνχ ἦκε δ' οὐ ἐρῶ καὶ φρενὶ οἴκτος ἔχει.

«De hiába nézi a távolban a ködös légtüneményeket,

Nem jön pedig, a kit szeret, és szívében szánalom (sajnálkozás, könyörület) van.»

μετέωρος. Aristoph. *Felh.* 490. v. és *Madar.* 690. v. *περὶ μετεώρων* «az égi dolgokról.» 818. v. *ἐκ τῶν νεφελῶν καὶ τῶν μετεώρων χωρίων* «a felhőkből és magas tájékokról.» Az *Il.* VIII, 26 *μετήρορα* = magasról függők; *XXIII*, 369: *αἴετασι μετήρορα* = magasra ugrottak.

A pentameter második része nem fejezi ki az eredetit, mely szerint a leány búsulni kezd. Odyss. II, 81: *οἴκτος δ' ἔλε λαὸν ἅπαντα* «könyörület fogta pedig el az egész népet», *XXIV*, 438: *οἴκτος δ' ἔλε πάντας Ἀχαιοῖς* «könyörület fogta pedig el az összes achaeokat.»

Vári Rezsőnek nem tetszik *τὰ πρόσω*, mivel szerinte a *τὰ* a következő *πρ* miatt csak hosszú lehet. De nincs igaza. *Ilias* XVII, 445: *οὐρανόθεν καταβάσα προήκε γὰρ εὐρύσπα Ζεῦς*, a *καταβάσα*-ban a vég *α* rövid, habár *πρ* következik utána. Odyss. XV, 440: *στέγη νῶν, μὴ τίς μὲ προσκοδάτω ἔπεισιν*, a *μὲ* rövid, jöllehet *πρ* áll utána.

Szintügy alaptalanul gáncsolja, hogy az *ὀμιγλώδη*-ban az *ι* röviden van véve. *χλ* előtt Homérnál is áll rövid hangzó; így

Odys. XIV, 529: ἀμφὶ δὲ γλαίαν ἐέσσατ', a δὲ rövid, noha γλ következik utána. Homér Éneke Hermesre 560. v. αὶ δ' ἔτε μὲν θύεισαν ἐδηρῶσαι μέλι γλωρόν, a μέλι i-ja rövid, daczára az utána álló γλ-nak.

29—30. v.

Végre megérti Mohács veszedelmét; gyöngé virágként
Hervad el a szép szűz néma keserve között.

Δεινὰ Μοχατσίον ἦδε τέλος καταμανθάνει· ἄνθος

Ὡς ἀπαλὸν φθίει παρθένος ἀχθομένη.

«Mohácsnak veszélyeit ez végre megtudja;

Mint gyöngé virág sorvad a fájdalmat érző szűz.»

Ha fordító úr nem használja e hosszú szöveget Μοχατσίον, καταμανθάνει, behozhatta volna a hexameterbe a *gyöngé virágként* szöveget, mint az eredetinek hexameteré.

Kimaradt *szép és néma keserve*. — A hexameter ismét dőezőg.

31—32. v.

Sirja fölött enyeleg suttogva az alkonyi szellő,

S a hűség csendes angyala őrzi porát.

Τόμβου ὕπερ παύει· ζέφυρος κούφος φιδυρίζων

Καὶ θαύρων πιστῶν τὴν φθιμένην ἐφορᾷ.

«Sirja fölött enyeleg suttogva a könnyű nyugati szél,

És a hűvek védistene megfigyeli a sorvadó nőt.»

Könnyű nincs az eredetiben.

Kassai úr a *hűséget*, mely az eredetiben áll, a leányra vonatkoztatja, mintha ez halt volna meg s ennek a sirja fölött suttogna a szellő. De ez ellenkezik az egész következő szöveggel, mely a bajnokok haláláról szól. Én tehát úgy értem Kisfaludy versét, hogy a leány, mint a hűség angyala, őrzi bajnokának a porát.

A fordításban kimaradt *csöndes, porát*.

33—34. v.

Mennyi nemes bajnok, méltó sok századot elni,

Fénytelen itt szunnyad s kö se mutatja helyét.

Ὡ πόσει ἐσθλοὶ ἀγωνισταί, βίον ἄϊται εὐκλεοῦς.

Τῆδ' εὐδοῦσ' ὄπωψ' κούδὲ γε σῆμα τόπων.

«Óh mennyi dicső harcász, dicső életre méltók,

Itt alusznak álomban s nincs is sírköve a helynek.»

(540)

εὐκλεοῦς-ban nehézkes az εὐδὸς synizesise. Más szót kellett volna keresni. A pentameterben a fölösleges *álomban* helyett szüköség volt volna a *fénytelen*-t kifejezni.

35—36. v.

Ősi szabadságért harcolt bár férfikarokkal.

Rendzavaró hévvel vérbe füesztve vasát,

Εἰ καὶ ἐλευθερίας ὕπερ ἀνδρείως ἐμάχοντο,

Ἄϊματι βιάποντες μαινόμενοι δόρατα·

«Habár a szabadságért hősileg harcölának,

Vérrel befestvén a dühögők a dárdákat.»

Kimaradt az *ősi* és a *rendzavaró*.

37—38. v.

Ám de hol olyan erős, kit meg nem dönt sok ezer kar?

Testhalmok közepett küzd, noha élte szakad.

Τίς μὴν δεινὸς ἔχει γ' ἀποφεύγειν χείρας ἀπαίρους;

Ἐν νέκρωσιν μάχεται, τοῦ βιωτοῦ δ' ἀμελῶν.

«De kiesoda bírja magát erősen, hogy számtalan kezeket elkerüljön?

Tetemek között harcöl, az étellel pedig nem törődve.»

Kimaradt az *olyan*. Az ἀποφεύγειν előtt α γ' s ἀμελῶν előtt a δ' fölösleges. A pentameter 2-ik része jobb volna így: καὶ βιωτοῦ ἀμελεῖ.

39—40. v.

Sinli szokott terhét tüzménje, nyihogva kapar, vág,

Rugdál, rázza fejét, hosszu sörénye lobog.

Λείπεται ἄχθους, οὐ γ' ἔθας ἦν, μόγις ἵππος ἄθυμος,

Λακτίζει, χαιτήν σεισάμενός γε μακρᾶν.

«Elhagyatik a tehertől, melyhez hozzászokott, a kedvetlen (búsuló, bártortalan, haragtalan) ló.

Rugdál, rázza hosszu sörényét.»

A *tüzmén* semmikép sincs kifejezve. A *nyihogva kapar, vág* egészen hiányzik. S hol maradt a *fejét és lobog?*

41—42. v.

Elszáguld, hazatér s így hirli vitéz ura hunyát,

Kit repedő szívvél hölgye zokogva sirat.

(541)

Κἀνατρέχει τροφέ' ἀγγέλλων τεθνεῶτα δέμονδε,

Ὅν δάμαρ οἰκίστη δαινοπαθοῦσα βρά.

«S visszaszalad haza felé, hirdetve hogy eltartója meghalt,
Kit legszánandóbb felesége zokon véve (főnhangon panasz-
kodva) hi.»

Nines fordítva *elszáguld és vitéz ura*. Τροφεὺς = ápoló, ne-
velő, eltartó. S egy költőnél sem fordul elő.

A pentameter 2-ik része egészen mást mond, mint az eredeti.

43—44. v.

Mig sűrű könnye apad, s ő is hű férje után hal,

S a kiürült háznak csak dűledéke marad.

Μέχρι' ἂν κἀτῆ ἀποθνήσκῃ μετὰ πιστὸν ἀκοίτην,

Καὶ δέμου ἔστι κενὸν λείψανα λοιπὰ μόνον.

«Miglen maga is meghal a hű férje után,

S az üres háznak csak maradékai maradnak hátra.»

Nines fordítva *sűrű könnye apad*. A *μέχρι*-ben nem lehet
s nem szabad a vég iótát elidálni.

λείψανα λοιπὰ szószaporítás. *λείψανον* még nem fordul elő a
homéri költeményekben, de azért nem lehet elvetni, mert későbbi
költők használják, mint Euripid. Medea 1387. v. Ἄργους κάρα σὸν
λείψανῳ πεπληγμένος. «Az Argohajó romjával fejedem megsebesít-
tetvén.»

45—46. v.

A tölgy, mely zivatar közt annyszor áll a kevélyen,

Döltében viruló ágait így temeti.

Δρὺς ᾗδ', ἣ τοσάκις σοβαρῶς ἀνέμοις ἀντίστη,

Πίπτουσ' εὐφύλλους κλώνας ὀρούσσει ἄμα.

«A tölgy így, mely annyszor kevélyen ellenállt a szeleknek,

Lerogyván, együtt elássa a levél-dus ágakat.»

Az eredeti pentameterből az *igy*-et áttette a hexameterbe.

Viruló nines fordítva. — *Temeti* nem ὀρούσσει. S ἄμα főlsleges
foltozás.

47—48. v.

Hány bajnok hala így, de csak a boldog leli bérét;

A meggyőzöttnek csillaga véle tűnik.

Ὅδε πόσοι τεθνεῶσι, ἀλλ' εὐδαίμων φέρει ἄθλον,

Τοῦ νικηθέντος δ' ἄστρον ἄμα φθίσεται.

(542)

«Igy hányan haltak meg! De a boldog viszi el a jutalmat.

A legyőzöttnek csillaga pedig együtt elvész (elmulik).»

Kimaradt a *bajnok és csak*.

ἄθλον helyett az epikai ἄεθλον jobb.

A napról, holdról, csillagokról nem mondták a hellének
φθίσεται, hanem ὄσει, ὄσεται.

49—50. v.

Igy hamvadtak el űk alacsony mohlepte gödörben,

S a feledékenység éje borítja nevök.

Ὅδε κατέσβησαν βόθροισι βρωδέσειν οἴδε,

Κἄς λήθην ἄγεται τῶνάματ' αὐτὰ ταχῶ.

«Igy oltattak (száradtak, aludtak) el ezek mohos gödrökben,
És magok a neveik gyorsan feledékenységbe vitetnek.»

Homérnál s a többi epikusoknál *κατασβέννυμι*: mindig csak
eloltok. Ilias XXI, 381: Ἥφαιστος δὲ κατέσβεσε θεοπιαδὲς πύρ.
«Vulkán pedig eloltotta a roppant tüzet.»

Alacsony kimaradt. Nem *βόθροισι*, hanem *βρόδροισι*, mert a
nominatív *βόθρος*.

Ταχῶ csak foltozás. Az övéiknél bizonyosan nem esnek *gyor-
san* feledékenységbe.

51—52. v.

Hantra dül a pásztor s füttyörészve legelteti nyáját,

És nem tudja, kinek hőspora nyugszik alatt.

Κλίσεται εἰς βάλους ἀλῶν τε νέμα: βοτὰ ποιμήν,

Ὅν εἶδω: ἔσται τοῦ τόπος οὗτος ἔχει.

«Hajol göröngyökre a pásztor, s fuvolázva legelteti a mar-
hákát,

Nem tudva, kinek a esontjait bírja ez a hely.»

ἀλῶν, *ἀλλέω*-tól nem költői szó. Először Xenophonnál for-
dul elő.

Nem *ποιμήν*, hanem *ποιμήν*.

Annyi esze csak van a pásztornak, hogy nem dől a göröngyre,
hanem a gyepes földre.

53—54. v.

Titkon még is eped, szomorú dalt zengedez ajka,

S a hős árnyékok esendesen ihletik őt.

Λάθρα ὄμως ποθεῖ, ἄσπ' ἔδει λυγρὸν ἐξότονόν τε·
Εἰδὼλ' ἠρώων ἐνθεὸν αὐτὸν ἐξ.

«Titkon mégis vágyódik, szomorú, élesen hangzó (éles hang-sulyú) dalt énekel.

Hősök árnyképei istentől ihlettnek hagyják őt.»

Nem λάθρα, hanem λάθρη,

ἐξότονον nincs az eredetiben.

Αἴκα és csendesen kimaradt.

ἄσπρα nem epikai szó, Plato és Xenophon használták.

55—56. v.

A csatasíkon mély borulattal ballag az útas,

Elgondolva minő kétéas az emberi sors.

Ἐν πεδίῳ στεινὸς βαινεῖ ὁδὸν εἶδος ὁδίτης,

Δηρὸν φροντίζων, ὡς τὰ βροτῶν ἄσπερη.

«A csatatéren szomorú arezczal lépdél az útas,

Sokáig gondolkodva, minő homályosak a halandók dolgai.

Sokáig nincs az eredetiben. — ἄσπερη nem költői szó.

Vári Rezső rosszalja, hogy τὰ a βροτῶν előtt rövidnek van véve. Ismét alaptalanul. Ilias IX, 545: οὐ μὲν γὰρ κ' ἐδάμη πάροισι βροτοῖσιν, a πάροισι vég -ja rövid. Homér Éneke a Holdra 13. v: τέκμων δὲ βροτοῖς, a δὲ rövid.

57—58. v.

Néz és elkomorul s lesütött szemmel halad ismét,

Fölpattant sebeit belseje érzi maga.

Σκυθρωπὸς βλέψας τε κάτω βαινεῖ πρόσω αὐτίς,

Ἐλαχ' ἀναξανθίντ' ἢ φρενὶ αἰσθάνεται.

«Komoran le is nézve megy ismét tovább,

Fölszaggatott sebeit érzi a belsejében.»

ἢ helyett szükséges ἦ = ἰῆ. — ἀναξανθίνο és αἰσθάνεται nem költői szók.

59—60. v.

Ott, hol az esti sugár gőzfátyolt nyugtat az éren,

Mintha fődözgetné, hogy ne tekintse szemünk;

Ἐνθαπερ ἔσπερος ἄκτις νᾶμα καλόπτει ἀτρώδεις,

Ὅσπερ κρόπτουσα πρὸς βλέφαρ' ἡμέτερα·

(544)

«Hol az esti sugár betakarja a gőzös folyót,
Mintegy elrejtve szemekink elől.»

A hexameter nagyon izléstelen. Egyetlen egy him-casu-rája sincs.

61—62. v.

Ott vergőde Lajos, rettentő sorsu királyunk,

Süllyedező lova érez himzetű terhe alatt.

Λουδοβίκος, βασιλεὺς ταλαπείριος, ἀντήρτισεν

Ἴππῳ γαλακταραεὶ δοομένῳ γε βαρῦς.

«Lajos, csapásokat szenvedett király, ellentámaszkodott (ellendolgozott, ellene erőködött)

A süllyedő érezsúlyu lótól nehéz.»

63—64. v.

Hasztalanul terjeszti kezét, nincs, nincs ki segítse;

Bajnoki elhulltak, nincs ki feloldja szegényt.

Χεῖρα μάτην ὀρέγει, κούδεις ὅς ἀρήξει· ἔνεστιν,

Αἰχμητῶν νεκρῶν ἄθλιός ἐστι μόνος.

«Kezét hiába nyújtja ki és senki sincs benne, (hol?) a ki segítend,

A lólt harezosok között egyedül van, szegény.»

ἄθλιος nem epikai szó és μόνος helyett μόνος-t használtak az epikusok és alagyások.

65—66. v.

Tátogat a mélység, aranyos páncélja fakó lesz,

S össezuzott testét hab fedi s barna iszap.

Ἢ βαθύτης χεῖναι, θάρσέ τε πέλει χρόνῳ ὠχρὸς,

Καὶ σῶμ' ἔμπηρον κόμασι κρόπτειθ' ὄλον.

«A mélység tátog, a páncél idővel sárga lesz,

És a megesonkitott test egészen betakartatik hullámokkal.»

Kimaradt az aranyos és barna iszap.

βαθύτης és ἔμπηρος prózai szók.

ὄλος helyett az epikai nyelvben οὖλος van elfogadva. Itt azonban fölösleges, mert nincs az eredetiben.

67—68. v.

Ekként halni kinos! kegyalak! neked életed így tűnt!

Veszteden a magyar ég napja sokára leszállt.

(545)

Ἡ πικρὸν ὄδ' ἀποθνήσκεις, σοὶ βίος οὐχεται ὁδῶς

Ἐρρησεν πατρίδος σοῦ φθιμένοιο τὰ καλά.

«Valóban keserű, így meghalni! neked így mulik el az élet;
Te meghalván, elveszték a haza javai.»

Valóban nincs az eredetiben.

Kegyfalak kimaradt.

A pentameter semmikép sem fejezi ki az eredetit.

69—70. v.

Ifju valál, örvényt nem sejtven szörnyen adóztál,

Szendergő porodat beke lebegje körül.

Ἦσθα νέος, βέραθρον δ' οὐκ αἰσθόμενος τίσιν ἔσχεσ'

Εἰρήνην ἀγάγοι πόστιξά σου χθόνια.

«Ifju valál, örvényt nem érezvén, büntetést bírtál,
Békét hozzanak a te földi esontjaid.»

βέραθρον helyett az epikai szó *βέρεθρον*.

αἰσθόμενος nem költői szó.

Σζορνηην kimaradt.

A pentameter egészen mást mond mint az eredeti.

71—72. v.

Hajh s ezt visszavonás okozá mind s durva irigység!

Egységünk törten törve, hanyatla erőnk.

Ὡ τάδε πάντ' ὑπαγωγῆ καὶ φθόνος ἔρθε κάκιστος

Ἢ στάσις ἡμέτερόν γ' ἴωλεσε πᾶν τὸ κράτος.

«Óh mind ezeket a bevonás (levonás, bevitel, bevezetés, ámitás, visszavezetés, visszavonulás, tisztulás, következés) és a leg-gonoszabb irigység tette.

A lázadás elpusztította egész erőnket.»

ὑπαγωγῆ, a mint a fölebbi zárjel között látjuk, nem jelent *visszavonást* = *viszályt*, s nem is epikai szó.

A πᾶν a pentameterben fölösleges.

Az egység hiánya még nem *lázadás*.

73—74. v.

A sorvasztó láncz így készüle árva hazánkra;

Nem, nem az ellenség, ön fia vágta sebet.

Πατρίδι ὀρφανῆ ὄδε τέτυκται δεσμὸς ἀναίρων,

Τοῦτο δὲ τραῦμ' αὐτῆς ἔκρινος εἰργάσατο.

«Az árva hazának így készítettett a megölő láncz,

Ezt a sebet pedig az ő ivadéka csinálta.»

A hexameter nagyon döcög, mert egyetlen egy himmetszete sincs.

τραῦμα nem epikai szó.

75—76. v.

Gyászemlékű vidék! mi sok inség kutfeje lettél!

Párolgó mezeid bánatos oszlopa ez.

Χώρας ἔχων μνήμην λύπης πόσα πύματ' ἔθρηξας

Καπνώδων ἀγρῶν στόλος ἔδ' ἐστὶ βάρους.

«Vidék, birva a bú emléket, mennyi csapásokat okoztál!

A füstölgő mezők sutyának ez az oszlopa.»

καπνώδης nem költői szó.

στόλος helyett *στέγη*-t használtak az epikusok.

βάρος nem *γῆρας*, hanem súly, nehézség, teher, nyomás, aggály, tekintély, méltóság, erő, tehetség.

77—78. v.

Nagygyá lett Szolimáu gögét Buda ormai nyögték,

S kénye vadon dultán annyi vizzályra jutánk.

Σολιμάνου μεγάλου κορυφαὶ Βουδῆς στένον ἕβρωσι,

Καὶ θαλαζομένον νεῖκος ἐγίγνετ' ἀπὶ.

«Nagy Szolimán gögjét nyögték Buda csúcsai

S a makacszkodónak mindig volt vizzálya.»

καὶ θαλαζομένον hibásan áll *καὶ θαλαζομένον* helyett. De *αὐθα- διαζομαι* nem költői szó.

Nem tudom, miért nevezi Szolimánt Szulimanosznak. Meg kellett volna tartania az eredeti Szolimánt. Hiszen *αυ*-ra végződő személynevek voltak a helléneknek is, pl. *Αλκιμάν*. Azután én azt gondolom, hogy Szolimán ugyanaz a mi *Salamon*, görögül *Σολομών* vagy *Σαλομών*.

79—80. v.

Hány szűz fonnyada el zsarlónk buja karjain ekkor,

S a Duna szöke vizén hány rabók usztak alá!

Παρθένου ἐξεμαρσάνθησαν λέγει ὁ πόσις αὐτοῦ,
 Δεσμώτας τε πόσιος Ἰστρου ἔκρουσεν ὄδιον.
 «Óh mennyi szűz hervadt el az ő agyában,
 S hány foglyokat rejtett el a Duna vize!»
Ágy nem kar, és uszni nem elrejtteni.

81—82. v.

Birtok nem vala már, idegen lett a magyar otthon,
 Felhold kérkede szét városi tornyairól.

Κτήματ' ἔτ' οὐκ ἔν, οἴκοι δ' ἔν ξένος Ὀγγηρος ἤδη,
 Τούρκων σημάτων φαίνεται ἐν πόλεσιν.

«Birtokok nem valának többé, otthon idegen vala már a magyar,

A törökök jele látszik a városokban.»

ξένος helyett ξείνος az epikai szó.

σημάτων nem fordul elő az epikusoknál, hanem σήμητον.

Kérkede és tornyai nincs fordítva.

83—84. v.

El! ti komoly képek! ti sötétség rajzai félre!

Uj nap fényle reánk annyi veszélyek után.

Ἄλλ' ὄψεις ἰδέαι πτόρν' ἔρρατ' ὦ εἰκόνας ἀγλῶος,

Ἄστρον ἔλαμψε νέον πατριδί ἡμετέρᾳ.

«De ti gyűlölt tünemények (látszatok) takarodjatok, óh a sötétség képei;

Uj csillag fénylett hazánkra.»

ἡμετέρᾳ helyett ἡμετέρῃ az epikai alak.

A fölkiáltási *óh* csak fölösleges toldalék.

εἰκῶν nem epikai szó.

Annai veszélyek után nincs fordítva.

85—86. v.

Él magyar, áll Buda még! a mult csak példa legyen most,

S égve honért bizton nézzen előre szemünk.

Ὀγγηρος ἔστ' ἔτι Βούδα τε, τό πρὶν νῶν παράδειγμα,

Καὶ προσρώμεθ' ἄσι πατριδος αἰθόμενοι.

«Van (él) még magyar, Buda is, az előbbi most példa;

S nézzünk mindig előre, bevélve a honért.»

προσρώμεθα nem költői szó.

(548)

87—88. v.

És te virulj, gyásztér! a béke malasztos ölében,

Nemzeti nagylétünk, hajdani sirja, Mohács.

Καὶ θάλλοις σὸ τόπος λυπρὸς εἰρήνη μέγα πολλῇ,

Τοῦ μεγέθους ἡμῶν ὦ τάφος, ὦ σὸ Μοχάτς.

«És te virulj, gyászos tér! nagyon bő békével,

Nagyságunknak óh sirja, óh te Mohács!»

Kimaradt *ölében, nemzeti, hajdani.*

μέγα πολλῇ helyett jobb a μέγα πολλῆ.

Ezekből látszik, hogy Kassai Gusztáv fordítása nem sikerült.

III.

Az én fordításom.

ΕΛΕΓΕΙΑ

τοῦ Ὀγγηρου ποιητοῦ Καρόλου Κισφάλυ, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ
 Ιωάννου Τέλφυ.

1—2. v.

Λυγρὸ τόπ' ἡρώων βροτάεις στενάχουσι μοι οὐδε,

Τοῦ μεγάλου γένους σηκὲ μέγιστε Μοχάτς.

«Hősöknek gyászos vérpirosult tere, üdvöz légy nekem a sóhajtónak; (azaz: sóhajtvá köszöntlek);

A nagy nemzetnek legnagyobb sírhelye, Mohács.

Λυγρὸς. Ilias II, 873: οὐδέ τί σὶ τόγ' ἐπήρασε λυγρὸν ἔλαθρον.

«Ez nem is fizte el tőle a gyászos halált.»

τόπ' = τόπος, τόπος-tól. Aeschyl. Prometh. 417—419. v. οἷ γῆς ἔσχατον τόπον ἔχουσι. «Akik a földnek legvégsőbb terét (vidékét) bírják.»

ἡρώων. Ilias I, 3—4: πολλὰς δ' ἱφθίμουσ φυχὰς Ἄιδ: πρόταφεν ἡρώων. «És a hősöknek sok vitéz lelket az alvilágba küldé.»

Βροτάεις. Ilias VI, 480: φέροι δ' ἔναρα βροτάεντα. «S hozzon vértől pirosult zsákmányokat.»

(549)

ἕκαστος αὐτόθι: ἰστέ ἐπὶ τῆς ἐσωτοῦ ζόης εἰκόνα ἕεντοῦ. «Mert mind-egyik főpap fölallítja ott életében saját szobrát.»

Nem létezőn más szó az *έρσεκ* kifejezésére, természetes, hogy ezt kell használni.

λίπες. Ilias X, 406: ποῦ νῦν δεῦρο κίων λίπες Ἐκτορα; «Ide jöven hol hagyta Hektort?»

ἕδος, Ilias I, 533—534: πάντες ἀνάστην ἐξ ἐδάων. «Mindnyájan fölkeltek székeikről.»

ἄκρον, valaminek a legfelsőbb részét jelenti; erkölcsi értelemben pedig azt, a mi legjelesebb, legkitünőbb. Aeschyl. Agamemnon (628. v.) τολύτης ἄκρος «jeles ijász.» Ez a szó tehát legjobban adja vissza az eredetinek *díszét*.

Az α rövidségét illetőleg lásd a II. fejj. 13—14. versben írt észrevételemet.

σεῦ = σοῦ. Ilias III, 206: σεῦ ἔνεκ' ἀγγελίης «a te követséged dolgában.»

κ' = κᾶ, az attikai ἄν.

9—10. v.

πῶρ Ἄρως φλέγεσθαι θαρσοῦντ' ἐς ἀγῶνα σέ ὄρμην,

Σεῦ δ' εὐκλείης ὕπερ θῆμα πόσοι ἐπεσον.

«A harc tüze lánggá téged, hogy bizva viadalra kelj,
S hány dicsők estek érted áldozatul!»

Ἄρης harc helyett. Az α majd hosszú, majd rövid az Iliasban. II, 401: εὐχόμενος θανάτον τε φοβεῖν καὶ μῶλον Ἄρης. «Könyörögve, hogy kerülje ki a halált és a háború veszélyét.» A genitivusban Ἄρως is. Ilias IV, 441: Ἄρως ἀνδραφάνοιο «a férfioló háborúnak.»

φλέγεσθαι, Ilias XVII, 737—738 πῶρ πόλιν φλεγέθει. «a tűz lángba borítja a várost.»

θαρσοῦντ' = θαρσοῦντα, θαρσέω-tól. Ilias V, 124: θαρσῶν νῦν, Διόμηδες, ἐπὶ Τρώεσσι μάχεσθαι. «Bizton harcolj most, Diomed, a trójaiak ellen.»

ἀγῶν. Homér éneke Apollóra 150. v. ζε' ἄν στήσονται ἀγῶνα. «Midőn a harcot rendezendik.»

ὄρμην, Ilias XXII, 194—195: ὀσάκῃ δ' ὄρμησις ἀντίον αἰέσσεται. «Valahányszor pedig neki kelt, hogy ellene rohanjon.»

εὐκλείης. Ilias X, 281: ἕδος δὲ πάλιν ἐπὶ νῆας εὐκλείης ἀφικέσθαι. «Add, hogy a hajókhöz ismét dicsőségesen érkezünk.»

θῆμα. Aeschyl. Agamemnon. 1118. v. κατολοῦσάτω θύματος λουσίμου. «Jajveszékelyen a megköveztetést kívánó áldozatért.»

11—12. v.

Χώρα ἔα στείν' ἦ, νῦ σοι ὡς μακρὸς οἶκος ἄναδος!

Παύσατο σὴ σάλπιγγέ, ἵος ἄρ σὸν ἔδει.

«Egy ország szűk vala! Mily kicsiny most néma lakod!

Megszűnt a tárogatód; rozsdá eszi kardodat.»

χώρα. Odysseus VIII, 573—574: ἄπινος ἔλα χώρας ἀνθρώπων.

«Az embereknek mely országába érkezétek.»

ἔα = egy Ilias XIII, 354: ὄρμην γένος ἦδ' ἔα πατρί. «Egy a nemzetségünk s egy a hazánk.» Odysseus XIV, 435: τὴν μὲν ἔαν. «Az egyiket ugyan.»

στείν' = στείνη. A vég η némelykor elidáltatik, mint Odysseus I, 226: εἰλαπον' ἦε γάμος. «Dáridó vagy nász.» Odysseus XII, 235: ἐνίθεν μὲν γὰρ Σκυλλί, ἐτέρωθε δὲ δια Χάρυβδος. «Innen ugyan a Skylla, másfelől pedig a Charybdis.»

νῦ. Ez többször ugyanazt jelenti mint a simuló νῦν és a νῦν. Ilias XXIII, 485: δεῦρο νῦν. «Rajta most.»

ἄναδος. Odysseus V, 456: ἄπνευστος καὶ ἄναδος. «Lehelet nélkül és néma.»

ἄρ. Ilias XI, 240: τὸν δ' ἄρσι πληξ' αὐχένα. «Azt pedig a kardjával sújtotta a nyakán.»

ἵος. Theognis 451. v. τὸ γροίης καθόπερθε μέλας οὐχ ἄπτεται ἵος. «Melynek felületét nem érinti fekete rozsdá.»

ἔδει. Odysseus VIII, 222: ὅσοι νῦν βροτοὶ εἰσὶν ἐπὶ χθονὶ σίτον ἔδοντες. «Valahány emberek vannak most a földön, a kik kenyeret esznek.»

13—14. v.

Κεῖσο, τόχη δολίη γὰρ πρὸς σέθεν ὄβρον ἔχεσεν.

Σὴν στέγ' ἄλασσομένο) χάρμα τάρο κονίην.

«Nyugodjál; mert a csalfa szerencse dolyffel viseltetett ellened.

Az engesztelő sir öröme takarja be porodat.»

κεῖσο. Ilias XVIII, 178: μηδ' ἔτι κεῖσο. «Ne feküdjél (nyugodjál) többé.»

δόλιος. Odys. IV, 529: δολίην ἐφράσσατο τέχνην. «Csalárd ter-
vet gondolt ki.»

σέθεν = σοῦ. Ilias XVI, 539: οἱ σέθεν ἔνεκα. «A kik miattad.»
ἔχεσκειν. Ilias V, 126: οἷον ἔχεσκει Τυδεΐος. «A minőt Tydeus
viselt.»

στέγ' = στέγη. Anthologia Palat. XII, 179, 14: καὶ στέξεν
τάγαθον οὐ δόναται. «És nem képes a jót eltakarni.»

ἄλαστομένον. Az ióta az epikusoknál némelykor rövid. Ilias
I, 100: τότε κέν μιν ἄλαστομενοι. «Akkor őt kiengesztelvén.»

χάρμα. Ilias X, 193: μὴ χάρμα γενόμεθα δόσημένεσσιν. «Ne-
hogyan az ellenségek örömeire váljunk.»

τάφος. Ilias XXIII, 619: Πατρόκλιον τάφου μνήμ' ἔμμεναι.
«Hogy Patroklos sirjának emléke legyen.»

κονίη. Ilias XII, 254: ἧ ῥ' ἰθὺς νηῶν κονίην φέρον. «Mely egye-
nesen a hajókhoz vitte a port.»

15—16. v.

Πόσσα νέων στήθη ἑλπόντων γῆς καλὰ πλείεστα,

Κἄββαλεν ἔνθ' ὁμῶς φύλοπις ἡ ἄλας.

«Az ifjúk hány mellét, kik a földnek sok szépét reménylék,
Sújtott itt vadul a vészes esata!»

στήθος a sziv székhelye.

καλός, szép, jó. Homérról az első a hosszú, de a többi köl-
tőknél rövid. Hesiod Munkák és Napok 63. v. παρθενικῆς καλὸν
εἶδος. «A szüziésnek szép alakja.»

κἄββαλεν = κατέββαλεν Ilias V, 343: ἧ δὲ μέγα ἰάχουσα ἀπὸ ἔο
κἄββαλεν οἶον. «Ő pedig nagyot kiáltva, ledobta magát a fiát.»

φύλοπις. Ilias V, 379: οὐ γὰρ ἔτι Τρώων καὶ Ἀχαιῶν φύλοπις
αἰνή. «Mert még nincs a trójaiak és achæok kemény harsza.»

17—18. v.

Ἐν βίῳ ἦρι καλῷ νέοι ἔσσοι πρὸ τάφου εὖρον!

Χάρματος οὗς πρῶην κόλπος ἐπιγ' ἀπαλός.

«Az élet szép tavaszán hány ifjú talált korán sirt!

Kiket rövid idővel ezelőtt az örömmek lágy öle ringata.»

βίος. Odys. XVIII, 254: εἰ τὸν ἑμὸν βίον ἀμφοτελεύσει. «Ha az
életemet oltalmazná.»

ἦρι = ἔαρι. Homér Éneke Ceresre 455. v. ἦρος ἀξιομένου.
«Növény a tavasz.»

πρῶν, az epikusoknál πρῶι. De Sophokl. Trachin. 631. v. μὴ
πρῶ λέγοις ἄν. «Ne mondanád korán.»

τάφος. Ilias XXIII, 619: Πατρόκλιον τάφου μνήμ' ἔμμεναι.
«Hogy legyen Patroklos sirjának emléke.»

εὖρον. Ilias XI, 473: εὖρον ἔπειτ' Ὀδυσῆα. «Megtalálták azután
Odysseust.»

χάρμα. Ilias III, 51: δοσημένεσσιν μὲν χάρμα. «Az ellenségeknek
ugyan öröm.»

πρῶην. Ilias XXIV, 500: τὸν σὸ πρῶην κτείνεις. «Ezt te minap
(röviddel ezelőtt) megölvén.»

κόλπος. Ilias II, 560: βαθὸν κατὰ κόλπον. «A mély öbölben.»
ἐπιγῆς, πάλλω-tól. Ilias, VI, 474: αὐτὰρ ὄγ' ὃν φίλον οἶον ἔπει
κόσσε πηλὴ τὲ χερσίν. «De ő miután kedves fiát megcsókolta s kezein
ringatta.»

ἀπαλός. Ilias III, 371: ἀπαλὴν ὑπὸ θεϊρῆν. «puha (lágy)
nyaka alá.»

19—20. v.

Ἐνθ' ἀπρηπῶς κείνται μεμιασμένοι: εὖρονες εἶδος

ἔσσομένων ἱππων χαλκοβατῶν ὅπ' ὀπλῶν.

«Itt dísztelenül fekszenek elrutitva déli természetükön,
Száguldó paripák ércz talpú patái alatt.»

μεμιασμένοι, μινωι-tól. Ilias XVI, 795: μινωθησαν δὲ εἶθιραι.
«S bemocsokoltattak a sörények.» Apollonius Rhod. Argonaut.
IV, 716: μεμιασμένοι αἵματι. «összerutitva vértől.»

ἔσσομένων, σείω-tól. Ilias XVI, 9: ἔσσομένην καταρόκει.
«A rohanót visszatartja.»

χαλκοβατῆς ércz talpú, ércz talpú. Ilias XIV, 173: χαλκοβατῆς
δῶ. «Ércz talpú ház.»

E helyett ἡλοπαγῆς-t is lehet használni. Jelentése szeggel erő-
sített. Manetho I = V, 149. v. οὐ τέτατ' ἀνδροφόνος περὶ δούρασιν
ἡλοπαγῆς χεῖρ «kinek szeggel erősített (megvasalt) keze elterjed a
férfiölő fa körül.»

ὀπλῶν. Homér Éneke Hermesre 77. v. ἀντία ποιήσας ὀπλᾶς τὰς
πρόσθεν ἔπεσθεν. «Ellenkezőknek fordítván a patákat, hogy az elő-
sők bátulsók legyenek.»

A vasszegű patákat *vaslábak* által is lehet fordítani, mivel Nonnus a *Dionysiaka* című epikai költeményében (29, 206) azt mondja: σιδηροπόδων ἵππων. A pentameter tehát így is lehet: Ἐσσημένων ἵππων νέρθε σιδηροπόδων.

νέρθε = alatt. Ilias XIV, 204: γαίης νέρθε «a föld alatt.»

21—22. v.

Ξανθοκόμαις πλοκάμοις τῶν ἢ φίλη οὐκέτι παίζει.

πῆξαν γὰρ κείνους αἶμα, προσοῦσα κόνις.

«Szőkehajú fodraikkal nem játszik többé a kedves, Megmerevítette azokat vér, tapadó por.»

Ξανθοκόμης, vagy Ξανθοκόμος, vagy Ξανθοκόρις vagy dörilag Ξανθοκόμας. Theokrit. XVII, 103: Ξανθοκόμας Πτολεμαῖος, «szőkehajú Ptolemæus.» XVII, 1: Ξανθοκόρις παρ' Μενελάω, «a szőkehajú Menelausnál.»

πλόκαμος. Ilias XIV, 176. πλοκάμους ἔπλασε φαεινός «fénylő fodrokat font.»

παίζω. Odys. VI, 100: σφαίρῃ ἔπαιζον. «labdával játszanak.»

πῆξαν = ἔπηξαν, πήγνυμι-től. Ilias XIV, 40: πῆξε δὲ θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν Ἀχαιῶν, «s megmerevítette az achæok melleiben a lelket.»

προσοῦσα = jelen, rajta levő, rátapadó. Sophokles Ajax 1079. v. ᾧ πρόσσιν αἰσχύνῃ «a kín van (a kihez tapad) a szégyen.» Aristophanes Felhők 587—588. v. φασὶ γὰρ δυσβολίαν τῆδε τῆ πόλει προσεῖναι, «mert azt mondják, hogy rossz tanácsadás tapad a városhoz.»

κόνις. Ilias XIII, 335: ἦματι τῷ, ὅτε τε πλείστη κόνις ἀμφὶ κελυθῶος, «azon a napon, midőn legtöbb por van az utakon.»

23—24. v.

Στάσα φίλη καθ' ἑδὸν στεφάνωφι νέφ' μένει αὐτως,

Δεΐδιεν, ἔλπετ', ἀθρεῖ, φῶς εἰ ὅς ἔρχετ' ἔτι.

«A kedves állva az uton új koszorúval hiába vár, Félt, remél, néz, jön-e még az ő bajnoka.»

στάσα = állva. Ilias XI, 622: στάντες ποτὶ πνοίην παρά θῖν' ἄλός, «állva a szellő felé a tenger partján.» XVII, 490: τλαῖεν ἐναντίβιον στάντες μαχέσασθαι. «Merték ellenébe állva harcolni.»

στεφάνωφι = σὺν στεφάνῳ. Α φε: sokszor = val, vel. Ilias XVI,

826: λέων ἐδάμασσε βῆφιν, «az oroszlán legyőzte erővel.» Odys. XIX, 472: διακροφί: πλήσθην, «könyvekkel megteltek.

αὐτως = hasztalanul, hiába. Ilias XIII, 810. εἰη δεΐδισσαι αὐτως; «miért félsz hiába?» XVII, 143: ἢ σ' αὐτως κλέος ἐσθλὸν ἔχεις «bizony hiába van jó hied.»

Δεΐδιεν-nek van jelen idői jelentése. Odys. XVI, 306: δεΐδεις θυμῷ «fél a lelkében.» XVIII, 80: εἰ τοῦτον δεΐδεις «ha ettől félsz.»

ἔλπετ = ἔλπεται. Odys. XXI, 157: νῶν μὲν τις καὶ ἔλπετ' ἐνὶ φρεσὶν «most valaki remél is a lelkében.» — ἀθρεῖ ἀθρέω-tól néz, lát, szemlél. Ilias XII, 390—391, XIV, 334 ἀθρήσεις = lássa, nézze.» Odys. XII, 232, XIX, 378: ἀθρήσαι. — φῶς férfi, bajnok. Homér φῶς-nak nevezi Menelaust és Antilochot (Ilias V, 572), Agenort (Il. XXI, 546), Herkulest (Odys. XXI, 26). — εἰ (vajjon) rövid, ha az utána következő szó önhangzóval kezdődik, péld. Il. VI, 367: οἱ γὰρ τ' οἶδ', εἰ ἔτι σφιν ὑπέτροπος ἴξομαι αὐτίς «mert nem tudom, vajjon hazatérve visszajönök-e ismét nekik.» XXII, 410: ὡς εἰ ἅπασα «mint ha az egész».

ὅς = ἑός = övé; tehát φῶς ἑός = a maga bajnoka. Odys. X, 115: ὃν πόσον «a maga férjét.» Il. VI, 500: ᾧ ἐνὶ οἴκῳ «a maga házában.» ἔρχετ' = ἔρχεται.

25—26. v.

Εἰ φύλλον σμαραγεῖ, μιν ἔρωσ ἢς ἔμμεν ὄτεν'

Ἔσταν', ἔρα, φλέγει: ᾧψ, κίρ στροβέον τ' ἀπορεῖ.

«Ha levél csörög, szerelme gyanítja, hogy ő

Pihég (nyög), néz, areza ég, nyugtalankodó szive haboz.»

σμαραγεῖ zörög, zördül, csörög. Ilias II, 463. σμαραγεῖ δὲ τε λειμών «zördül pedig a rét.»

μιν = τὸν = αὐτόν. Ilias I, 100: τότε κέν μιν ἱλασσομένοι πεπίθοιμεν, «akkor őt kiengesztelvén bizhatnánk.»

ἢς = ἔης. I. ὅς a 24-ik vershez.

ἔμμεναι = εἶναι. Sokszor az epikusoknál.

ὄτε: = vél, gyanít, sejt, gondol. Ilias I, 207: τότε καὶ τελέεσθαι ὄτω. «Éz, gondolom, teljesülni is fog.»

ἔσταν' = ἔστανε. Ilias XVIII, 33: ὁ δ' ἔστανε κυδάλιμον κίρ.

«Az pedig nagylelkű szívében nyögött.»

στροβέον, στροβέω-tól. Aeschyl. Choephor. 1051—1052. v.

τίνας σὲ θόξαι στροβοῦσιν; «minő vélemények nyugtalanítanak téged?»

ἀπορεῖ. Sophokl. Oedip. Kir. 485. v. ὅτι λέξω δ' ἀπορώ. «Mit mondjak, arra nézve habozok.»

27—28. v.

Ἦ ἔσορᾶ δὲ μάτην πάλλουσαν τηλόσ' ὀμίχλην,

Ἰστερέει ὁ φίλος, τῆς φρένα δ' ἄλγε' ἔλεν.

«Ah! de hiába nézi messzire a rezgő (lengő) ködöt,
Késik a kedves, belsejét fájdalom szállja meg.»

ἔσορᾶ = εἰσορᾶ. Odys. XVI, 29: ἀνδρῶν ἔσορᾶν θραυλον. «nézni a férfiak gyűlését.»

πάλλουσαν, πάλλω-tól. Sophokl. Oedip. Kir. 153. v. δεῖματι πάλλων «félelemtől rezegvén.»

τηλόσ' = τηλόσα. Ilias XXII, 406—407: ἔρριψε τηλόσα «messzire dobta.»

ὀμίχλη. Ilias I, 359: ἀνέδω πολέης ἀλός ἦδ' ὀμίχλη. «Felmerült az ősz tengerből, mint köd.»

Ἰστερέει. Euripid. Phoeniss. 976. v. ἦν δ' Ἰστερήσσης «ha pedig késendel.»

ἄλγε' = ἄλγεα. Ilias I, 2: ἄλγε' ἔθηγεν «fájdalmakat okozott.»

ἔλεν, αἰρέω-tól. Ilias V, 136: μὲν τρεῖς τέσσον ἔλεν μένος. «Őt háromszor annyi erő szállta meg.»

29—30. v.

Τὸ δὲ Μοχᾶτος εὐθερον τέλος εἶδε, καὶ ὡς τέρεν ἄνθος

Τίχεται ὠραία κόρη ἀναύδω ἄγει.

«Végre látta Mohács vészét s mint gyöngő virág

Eped (emésztődik, hervad) néma keservtől a szép szüz.»

τέρεν. Odys. XX, 449: τέρεν' ἄνθος ποίης «a fűnek gyöngő virágai.»

τίχεται. Ilias III, 176: κλαίονσα τέτυχα «sirva epedtem.»

Odys. V, 396: δηρὸν τηρόμενος «régén hervadva», VIII, 521—522: Ὀδυσσεύς τίχεται «Odysseus epede» XIX, 263—264: μηδὲ θυμὸν τίχει «né is epeszd a lelket.» — κόρη (szüz); így nevezi az Odyssea VI, 15) Nausikaát. — ἀναύδω l. 11. v. Odys. X, 378. ἴσος ἀναύδω «némához hasonló.» — ἄχος = bű, keserv, fáj-

dalom. II. X, 145: τοῖον γὰρ ἄχος βεβέηκεν Ἀχαιοῖς «mert ilyen fájdalom szállta meg az achaeokat.»

31—32. v.

Παίζει ὑπερθε τάφου ψιθυρίζουσ' ἔσπερος αἶρη,

Φρουρέει τὸ δαίμων πίστιος ἦμα κόνιν.

«Játszik a sirja fölött suttogva az esti szellő,

A hűség védistene őrzi csendesen a porát.»

ψιθυρίζω. Theokrit, II, 141: ἐψιθυρίζομαι ἀδῶ. «Édesen susogánk.» Attikailag ἐψιθυρίζομαι.

αἶρη. Homér Éneke Hermeshez 147. v. αἶρη ὀπωρινῆ ἐναλέγκιος, «őszi szellőhöz hasonló.»

ἔσπερος = esti. Ilias XXII, 316—317: ἀστὴρ ἔσπερος «esti csillag.»

φρουρέει. Euripid. Kyklops. 690. v. φρουρῶ σὺν Ὀδυσσεύς.

«Őrzöm Odysseus testét.»

ὡ = az ő, övé. Ha azonban csakugyan a leányra vonatkoznék, mint Kassai gondolja, akkor ὡ helyett ἦς-t kellene tenni.

δαίμων. Hesiod Munkák és Napok 121—122. v. δαίμονες ἐπιχθόνιοι φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων «Földi szellemek, a halandó emberek őrei.»

πίστιος. Sophokl. Oedip. Kir. 611. v. θνήσκει δὲ πίστιος, «meghal pedig a hűség.»

ἦμα. Ilias III, 155: ἦμα πρὸς ἀλλήλους ἔπαυ πτερῶντ' ἀγόμενον. «Csöndesen (halkan) mondának egymásból szárnyas szavakat.»

33—34. v.

Πόσσοι ἀριστῆες βίου ἄξιοι εἰς αἰῶνας

Ἐνθ' εὐδουῶσ' ἀκλεῖς, σῆμα δ' ἄπεισι τόπῳ.

«Mennyi nemes bajnok, századokig életreméltó,

Alusznak itt diestelenül s a helynek ninesen sírköve.»

Az ἀριστερός-ben foglaltatik a *nemes* is, *bajnok* is. «Vir honore et dignitate conspicuus, qui fortitudine, genere, opibus excellit.» (Ebeling: Lexicon Homericum.)

Ilias VII, 159: ὁμῶν δ' οὐκ ἔσαν ἀριστῆες Παναχίων. «Közölettek, a kik a legnemesebb bajnokok az összes achaeok között.»

ἀκλεῖς. Ilias VII, 100: ἤμενοι ἀκλεῖς. «Diestelenül ülve.»

35—36. v.

Καίπερ ἐλευθερίας πατρικῆς ὑπερ ἧρωος ἦσαν,

Καί ῥήξηγορίη λούσαν ἐς αἶμα δόρυ.

«Habár az ősi szabadságért hősök valának

És sorokon való áttörés bátorságával vérbe fűrösztették a fegyvert;»

ἐλευθερία nem fordul elő Homérnál, hanem csak ἐλευθερος. πατρικός = ősi. Lásd II. fejr. a 6-ik vershez.

ἧρωος-ban az ω némelykor az epikusoknál rövid. Odyss. VI, 302—303: δόρυς Ἀλκινόου ἧρωος ἀλλ'. «Alkinous hősnök a háza; de.»

ῥήξηγορίη. Odyss. XIV, 216—217: ἔδοσαν ῥήξηγορίην. «Atdak sorokon áttörő erőt.»

λούσαν = ἔλουσαν. Odyss. XVII, 88: τοὺς δ' ἐπει σὺν ἠρωαὶ λούσαν. «Miután ezeket a szolgálok megfűrösztették.

37—38. v.

Τοῖος ποῦ δὲ κρατὸς, χέρου δὲ χίλιαί μὴ ἔεφνον;

Ἐν νεκῶν ἀγῶραι μάρναται ὄφρα θάνη.

«De hol olyan erős, kit ezer kéz meg nem ölt?

A holtak halma között harczol, miglen meghal.»

τοῖος. Ilias II, 482: τοῖον ἄρ' Ἀτρεΐδην θήκε Ζεὺς. Olyanná tette Zeus Atridest.» Ilias IV, 399: τοῖος ἔην Τυδεΐος. «Olyan vala Tydeus.»

κρατὸς. Ilias XIII, 181: κρατὸς Ἀργεΐφόντης. «Erős Argos-öb.»

ἔεφνον. Ilias XVI, 204: τοῦ δὲ ἑταῖρον ἔεφνες. «Kinek társát már megölted.»

μῆ. Ez némelykor az ἔς, ὅν névmásokkal ὀ helyett áll.

ἀγῶραι. Ilias XVI, 661: κείμενον ἐν νεκῶν ἀγῶραι. «Fekvőt holtak halmaza között.»

μάρναται. Ilias IV, 512—513: οὐ μὲν οὐδ' Ἀχιλλεύς μάρναται. «De Achilles sem harczol.»

ὄφρα. Ilias I, 82: ὄφρα τελέσση. «Miglen bevégezi.»

39—40. v.

Ὅσα ἔχει ἄχθος ἔθων, χρεμέθων κνή, κόπτει ὁ κήλων,

Λάκτισσ, σεῖσε κάρη, φριξέ μακρὴν λοφίην.

(560)

«Hozzá szokva levén, nincs meg a terhe, nyihogva kapar, vág a mén,

Rugdalt, rázta fejét, borzasítá hosszú sörényét.»

ἄχθος. Odyss. IX, 233: ὄβριμον ἄχθος. «Roppant teher.»

ἔθων. Ilias XVI, 260: ἐριδραίνουσιν ἔθοντες. «Ingerlik, hozzá szokva levén.»

χρεμέθων. Bianor az Anthologia Palatinában IX, 295. v. μὴ θάρβει χρεμέθοντα. «Ne csodáld a nyihogót (nyerítőt).»

κνή, κνώ-tól, kapar, eakar, dörzsöl, reszel. κνάει: helyett, mert az αἶς kivételesen ἦ-ra változik. Ilias XI, 639: κνή τυρόν. «Turót reszelt.»

λάκτισσ. Odyss. XVIII, 99: λακτίζων ποσὶ γαίαν. «Lábával rugva a földet.» σεῖσε. Ilias XV, 321. τὸ κάρη. Ilias X, 458: κάρη κοτύησαν ἐμύχθη. «Feje porral vegyült.»

φριξέ. Ilias XXIII, 599: ἕτε φριξουσιν ἄροραι. «Midőn a földek borzasodnak.»

λοφίην. Homér csak a vadkan sertéjét nevezi így. Odyss. XIX, 446: φριξέας λοφίην. «Borzasítva a sertéjét.» De Arisztoteles (Állatok története I, II, 3) a ló sörényét is, azt mondván, hogy némelyeknek sörényök van, mint a lónak, öszvérnek, bölénynek. Ὅσα λοφίαν ἔχει, ὡσπερ ἵππος καὶ ὄρεός καὶ βόνασος.

κήλων (mén). Valószínűleg összefügg a κήλον szóval, mely Homérnál nyilat jelent. Ilias I, 53: ἐννήμαρ μὲν ἀνὰ στρατὸν ὄχετο κήλα θεοῖο. «Kilencz napig rohanának a seregen keresztül az isten nyilái.» A mén tehát nyilsebessége miatt kaphatta a κήλων nevet. Hesiodnál pedig a κήλων villámot, mennykővet is jelent. Theogonia 706—708: σὺν δ' ἄνεμοι ἔνοσσι τε κόνιν δ' ἄμα ἐσφαράγισον, βροντὴν τε στεροπὴν τε καὶ αἰθαλόεντα κεραυνὸν, κήλα Λιὸς μεγάλοιο. «S a szelek egyszersmind rengést, port, mennydörgést, villámot, tüzes mennykővet támasztának, Zeus nyilait.» A mén villámsebes tüzössége miatt is κήλων-nak nevezhették. Azért a κήλων tökéletesen fejezi ki a tűzmént. Egyébiránt κήλων legelőszőr Archiloch 96-ik töredékében fordul elő.

41—42. v.

Ἔσσοι' ἀπ' οὐκαδ' ἰὼν, φράσε κήρ' ἐσθλοῖο ἀνακτος.

Κλαυθίσση κραδίη κλαυθὸς γαστρὸς δάμαρ.

(561)

«Elrohan haza felé; jelenté vitéz ura halálát.

S megtört szívvel siratta zokogva a neje.»

ἔσσυτ' = ἔσσυτο. Odyss. XIX, 447—448: πρῶτιστος Ὀδυσσεὺς ἔσσυτ'. «Legelőszőr Odysseus rohanta meg.

οἴκαδ' ἰων. Odyss. II, 179.

φράσσε. Odyss. XI, 22: ὃν φράσσε Κίρκη. «Melyet Circe kijelentett.»

κίρ' = κίρρα. Ilias III, 360: ἀλώεσσι κίρρα μέλαινα. «Kikerülte a fekete halált.»

ἔσθλοιο. Ilias II, 366: ἦ δ' ὅς κ' ἔσθλος. «És a ki vitéz.»

ἄναξ. Ilias II, 777: ἄρματα ἀνάκτων. «Az urak kocsijai.» XXIII, 417: οἱ δὲ ἄνακτος ὑπεδδείσαντες ὁμοκλήν. «Azok pedig félvén az urok fenyegetésétől.»

κλασθείστη, κλάω-tól. Ilias XI, 584: ἐκλάσθη δὲ θόναξ. «Eltört pedig a nád.»

κραδίη. Ilias XIII, 442: θόρον δ' ἐν κραδίη ἐπατήγει. «A dárda pedig a szívében fúrva volt.»

κλαῖος. Odyss. III, 260—261: οὐδέ κέ τις μιν κλαῖσεν. «S egy sem siratta őt.

γῶσα. Ilias XVIII, 315: Πάτροκλον γῶσαντες. «Patroklust siratva.»

δάμαρ. Ilias XIV, 503: ἡ Προμάχοιο δάμαρ. «Promach felesége.»

43—44. v.

Δάκρυ πολὺ μιν ὀθεί, θνήσκει δὲ πόσιν μετὰ πιάσιν.

Ἴδὲ δόμου κενεοῦ λείψανα μόνα μένει.

«Sűrű könnye apad, s hű férje után meghal,

És az üres háznak egyedül romjai maradnak.»

Δάκρυ. Ilias XXIV, 794: θαλερὸν δὲ κατεΐβετο δάκρυ. «S bő könyv omlott le.»

μιν ὀθεί. II, XX, 242: Ζεὺς ἀρετὴν ἀνδρῶσιν ὀφέλλει τε μιν ὀθεί τε. «Zeus a férfiaknak szaporítja és kisebbiti az erényt.» A μιν ὀθεί: μ-je előtt a rövid hangzó hosszúnak vétetik.

θνήσκει. Odyss. XII, 22. ἔτε τ' ἄλλοι ἄπαξ θνήσκουσ' ἀνθρώποι «midőn más emberek egyszer halnak meg» πόσις = férj. II, III, 163: ὄφρα ἴδῃ πρότερον τε πόσιν, «hogy előbbi férjedet is lásd.»

ἦ δὲ, számtalanszor a homéri költeményekben. — δόμος II.

VIII, 375: ὄφρ' ἂν ἐγὼ καταδύσα Λιῆς δόμον «mig én bemenvén Zeus házába.» — κενεός = üres. Odyss. X, 42: οἴκαδὲ νεσσόμεθα κενεὰς πῶν χεῖρας ἔχοντες «üres kezekkel térünk haza.» — λείψανα Apoll. Rhod. Argonaut. II, 103: λείψανα δαιτός. «Az ételek maradvékai.» μόνος, II, XXIV, 453: θόρον δ' ἔχε μόνος ἐπιβλήης «az ajtót pedig csak egy tolasz tartá.» — μένω sokszor a homéri költeményekben. Egyes számban van a többes számú főnév semleges neme miatt.

45—46. v

Ἀρῆς, ἀνέμοισι τόσους ἢ ὑπέρβιους ἀντίον ἔστη,

Ἀνθοῦσας θάπτει φθ' ἐριποῦσα λόγους.

«A tölgy, mely annyi szeleknek kevélyen ellenállt,

Lezuhánva eltemeti így a viruló gallyakat.»

ἀνεμος. Odyss. VI, 43: ἀνέμοισι τινάσσει αἰ «szelektől rázkódtatik.»

ὑπέρβιος. Odyss. I, 368: μνηστήρας ὑπέρβιον ἕβριν ἔχοντες.

«A kérők kevély negéddel birva.»

ἔστη. Ilias XX, 178—179: τί σὺ τόσον ὁμίλον πολλὸν ἐπελθὼν ἔστη; «miért álltál meg, keresztül menvén a seregnek ennyi nagy terén?»

ἐριποῦσα. Ilias V, 357: ἡ δὲ γυνὴ ἐριποῦσσω, «az pedig térdre esvén.»

ἀνθῆω. Homér éneke Hermesre 87. v. τὸν δὲ γέρον ἐνόησε δέμων ἀνθοῦσαν ἀλωήν «azt pedig észrevette az öreg, virágzó kertet építve.»

λόγος. Odyss. X, 166: ἐγὼ πασάμην βῶπας τε λόγους τε. «Én leszaggattam csalitot is gallyakat is.»

47—48. v.

Τὼς πόσιι ἐσθλοὶ ἔλοντ', οἷον ἔλβιος εὖρε δ' ἄεθλον

Ὅτινα νικῶσιν, τοῦ ἅμα τ' ἄστρον ἔδο.

«Hány bajnok vezett el (halt meg) így! de csak a boldog szokta meglelni a jutalmat.

«A kit legyőznek, annak letünik együtt a csillaga.»

τὼς = így. II, II, 330: κείνος τὼς ἀγόρευε «ő így beszélt.» — ἔλοντο = elvesztek, meghaltak. II, XI, 693: οἱ δ' ἄλλοι πάντας ἔλοντο. — οἷον = csak. Az οἱ rövidnek vétetik, mint II, XIII, 275:

οἶδ' ἀρετὴν οἷος ἔσσι: «tudom, milyen vagy az erényre nézve.» οἷον mint csak, II. II, 486: ἡμεῖς δὲ κλέος οἷον ἀκούομεν «mi pedig csak a hirt halljuk.» — εὐβίος = boldog. Odys. XI, 450, XIX, 75.

εἶρε = megtalálta, aoristus gnomicus a jelen idő helyett.

ἄεθλον = jutalom, főleg harezi jutalom. II. XXIII, 551: μείζον ἄεθλον «nagyobb jutalmat.» — νικῶσι, II. XVI. μάχη νικῶν-τες Ἀχαιοὺς. «Csatában legyőzvé az achaeokat.»

ἄστρον «Ut ἀστῆρ pro ἄστρον, sic etiam, et quidem frequen- tius ἄστρον pro ἀστῆρ ponitur.» Henric. Stephan. Thesaurus graecae linguae.)

ἔδω, aoristus gnomicus. Ilias. XVIII, 241: ἡέλιος μὲν ἔδω. «A nap letűnt.»

49—50. v.

Ἦδε τεφρώθησαν χθαμαλῶ βρούεντ' ἐνὶ βόθρῳ.

Τῶν νόξ λησμοσύνης οὄνομα ἀμφιπέει.

«Igy lettek hamúvá alacsony mohos gödörben,

Nevőket a feledékenység éje veszi körül.»

τεφρώθησαν = elhamvadtak, hamúvá lettek. Nicander Ale- xipharmaca 534. v. σὺν δὲ καὶ σίνηρῆν φλογιτῆ τρύγα τεφρώσαιο «s a borseprőt tűzzel hamúvá tennéd.» — Χθαμαλός (alacsony). Odys. XII, 101: τὸν δ' ἕτερον σκόπελον χθαμαλώτερον ὄψαι «a másik szirtet pedig alacsonyabbnak fogod látni.»

βρούεις, βρούεσσα, βρούεν (mohos) Nicander Theriaca 208: ἀρπάξας βρούεντος ἔσω ποταμοῖο κόλισσεν «megragadván, a mohos folyón belől hengerítette.» — βόθρῳ, Homér Éneke Hermesre 112. v. ἐνὶ βόθρῳ «gödörben.» II. XVII, 58: βόθρου τ' ἐξέστρεψε «a gödörből kiforgatta.» — οὄνομα Odys. VI, 194: ἔρω δὲ τοι οὄνομα λαῶν «s megmondom pedig neked a polgárok nevét.» — II. X, 251: νόξ ἄνεται: «az éj siet.» — Hesiod Theogomia 55. v. λησμοσύ- νην τε κακῶν «és a bajok feledékenységét» — II. XVI, 124: ὡς τὴν μὲν πρόμνην πῆρ ἀμφεπεν, «így körülvevő a tűz a balkányt.»

51—52. v.

Κείμενος ἐν ποίῃ σαρξίων πῶς νέμ' οἶρος,

Οὐδ' οἶδ' οὐ ἦρωεσ παύετ' ἔνερθε κόνις.

«A gyepen fekvő pásztor fütörészve legelteti a nyáját,
Nem is tudja, melyik hősnek a pora nyugszik alatta.»

κείμενος Odys. XVII, 291: ἄν δὲ κίον κεφαλῆν τε καὶ οὐατα κείμενος ἔσχεν «a fekvő kutya pedig felütötte fejét és füleit.» — II. XIV, 347: τοῖσι δ' ὑπὲρ χθῶν δια φόνεν νεοθηλέα ποίην «alattuk pedig a szent föld újvirulásu fűvet növesztett.» Odys. IX, 233: ἐπῆλθε νέμων «legeltetve jött.» Oppian a vadászatról 375. v. βοσκολίων οἶροι «marhacsordák őrei», azaz: pásztorai. — II. III, 198: δῖον μέγα πῶς «juhoknak nagy nyája.» — Orphicus Töredék. XXVIII, 14: πειρώσαι σαρξίων «szellekkel fütölvén.» — ἦρωεσ = ἦρωεσ, Odys. VI, 302—303: Ἀλκινόοιο ἦρωεσ «hős Alciousnak.» ἦρωεσ itt lengedinek, tehát az ω rövidnek van vége; azért több codexben ἦρωεσ áll helyette. Tehát a pentameter így is lehet: οὐδ' οἶδ' ἦρωεσ εἰ παύετ' ἔνερθε κόνις. «Nem is tudja, vajjon nyugszik-e alatta valamely hősnek a pora.»

53—54. v.

Λάθρη θυμῶς πάσχει, λυγρ' ἡχσὶ χεῖλεσ' ἀοιδῆν,

Ἥρώων εἰδῶλ' ἔμπνεσι ἦχα ἔοι.

«Titkon szenved (eped) mégis, dalt zengnek szomorú ajkai;
Hősök árnyképei csöndesen lehelnek reá.»

λάθρη Ilias II, 515: ὁ δὲ οἱ παραλέξατο λάθρη «az pedig tit- kon vele feküdt.»

πάσχω. Odys. VII, 152: δηθὰ πῆματα πάσχω. «Sokáig szen- vedek csapásokat.»

ἀοιδῆ. Odys. I, 340—341: ἀποπαύε ἀοιδῆς. «Hagyj föl az énekekkel.»

ἡχσὶ. Hesiod Theogonia 42. v. ἡχσὶ δὲ κάρη νιφόντος Ἰολύμ- που. «Hangzik a havas Olymp esúcsa.»

χεῖλεσ. Ilias XXII, 495: χεῖλεσ μὲν ἐδίην'. «Ajkait megnedve- siti ugyan.»

ἔμπνεσι. Odys. XIX, 138: φάρος μὲν μοι πρῶτον ἐνέπνευσε φρεσὶ θαίμων. «Ruhát ugyanis sugott először nekem az eszembe valamely istenség.»

ἔοι = αὐτῷ.

A pentameter második felét úgy is lehet fordítani:

ἔνθεον ἦχ' ἔ τιθεῖ.

ἔνθεος nem homéri szó: de Aeschyl. Heten Théba ell. 497. v. ἔνθεος Ἄρει. «Arestől ihletve.»

ἔ = αὐτόν. Ilias I, 136: οὐδ' ἀναθηλήσει, περί γάρ ῥά ἔ χαλ·

κός ἔλεφεν. «Nem is fog újra felvirágozni, mert azt körülnyestezte és érez.

τιθεῖ. Ilias XIII, 722: ἄλλω δ' ἐν στήθεσσι τιθεῖ νόον εὐρύστα Ζεός. «Másnak pedig a mellébe eszet tesz a messzehangzó Zeus.»

55—56. v.

Ἐν πεδίῳ τούτῳ μάλα πενθῶν στείχει ὀδίτης,

Μερμηρίζει δέ' οὐκ' ἔμπεδος αἶσα βροτῶν.

«E harcztéren nagyon búsulva ballag az utas,
Elgondolkodik, hogy nem állandó az emberek sorsa.»

μάλα (nagyon, fölöttékel mélyen) százszor fordul elő a homéri költeményekben.

πενθῶν πενθέω-tól. II. XIX, 225: γαστέρι δ' οὐπως ἐστι νέκων πενθῆσαι «Hassal (bőjttel) semmiképp sem szabad gyászolni holtat.»

στείχει, Odyss. VII, 72: ὅτε στείχησ' ἀνά ἄστρῳ «midőn a városban járkal.»

ὀδίτης. Odyss. VII, 204: εἰ δ' ἄρα τις καὶ μόνος ἰὼν ἐμβληγῆται ὀδίτης «ha pedig valamely utas, bár egyedül is megy, találkozik velők.»

μερμηρίζει. II. II, 3—4 ἄλλ' ἔγε μερμήριζε κατὰ φρένα, «de ő elgondolkodék az eszében.»

ὅτε = ὅτι (hogy) II. V, 331: γυνώσκων ἔτ' ἀναγκῆς ἔην θεός, «tudván, hogy az istennő harcziatlan.»

ἔμπεδος. Ilias XVII, 434: ὥστε στήλη μένει ἔμπεδος. «Mint az oszlop állandó marad.»

αἶσα. Ilias XXIV, 224: εἰ δέ μοι αἶσα. «Ha pedig nekem a sors.»

βροτῶν. Ilias II, 248: οὐ γάρ ἐγὼ σέο φημί χειρότερον βροτῶν ἄλλον. «Mert én azt gondolom, hogy nincs más silányabb ember mint te.»

57—58. v.

Ἄθρει, σκωδραίνει, προβέβηκε κατ' ὄμματα πύξας,

Ῥηγνόμεν' ἤδη νοεῖ ἔλασα ἐν κραδίῳ.

«Néz, elkomorul, előre halad, lesütve szemeit, s feltört sebeit érzi szívében.»

σκωδραίνω = haragszom, szomorú arezú vagyok. II. XXIV, 592: μὴ μοι σκωδραίνεμεν «ne haragudjál (ne nézz komor arezczal) reám.»

προβέβηκε; előre halad II. XXIII, 890: ὅσον προβέβηκες ἀπάντων «mennyre haladsz előre mindnyájok fölött.» *Est vis praesentis.* (Ebeling: Lexicon Homericum *προβαίκο* alatt).

ὄμματα πύξας. II. III, 217: κατὰ χθονὸς ὄμματα πύξας «a földre sűtvén szemeit.»

Ῥηγνόμενα. II. IV, 425: χέρσῳ Ῥηγνόμενον «a parton megtörténvén.»

νοεῖ, mintegy 180-szor fordul elő Homéernál, mind szellemi, mind testi érzés értelmében.

ἔλασα. II. VIII, 405: ἔλασε' ἀπαθήσασθον «meggyógyultak a sebek.»

59—60. v.

Ἐπέρου ἢ ἄκτις σείγει ὄδωρ πέπλω ἀστρῆς,

Ὡς καὶ καλόπτοι, ἔπως ὄμματα μὴ τό ἴδη.

«Hol az est sugara fedí a vizet (árt, ért) a gőz fátyolával,
Mintha takargatná, hogy szemeid ne lássák.»

ἢ = hol. Ilias XII, 389: ἢ ῥ' ἴδε βραχίονα. «Hol a kart látta.»
πέπλος. Ilias XXIV, 796: πορφύρεοις πέπλοισι καλόφαντες.

«Biboros fátyolokkal betakarván.»

ἀστρῆ. Ilias XIV, 174: ἐς γαίαν τε καὶ οὐρανὸν ἔκασ' ἀστρῆ.

«A földre és égre érkezik a gőz.»

ὡς καὶ = ὡς ἂν.

61—62. v.

Τῆ Λοδοβίκοις, ἀναξ' αἰνῆς μοῖρας, κακὰ πάσχον

Χαλκοχιτώνι βαρεῖ νέρθε κέλητι πεσών.

«Ott Lajos, a rettentő sorsu király, kinlódék,
Nehéz érczpancézolos paripájával alásülyedvén.»

Τῆ. Ilias V, 750: Τῆ ῥα ἔχον ἔππους. «Ott hajták tehát a lovakat.»

αἰνῆ. Ilias V, 409: ἐκ πολέμου καὶ αἰνῆς δηριότητος. «Háborúból és rettentő harczból.»

μοῖρα. Ilias XX, 336: μὴ καὶ ὅπῃ μοῖραν δόμον Ἄϊδος εἰσαφύκηται. «Nehogy a sors ellenére is az alvilág házába érkezzél.»

χαλκοχιτών. Ilias I, 371: ἦλθε θεός ἐπὶ νῆας Ἀχαιῶν χαλκοχιτώνων. «Jött az érczpancézolos achaeok gyors hajóihoz.»

νέρθε. Ilias XIV, 204: γαίης νέρθε καθείσε. «A föld alá dobta.»
κέλης. *Equus desultorius* (Ebeling: Lexicon Homericum).

Odyss. V, 371: κέληθ' ὡς ἵππον ἐλαδόνων. «Mint futtató lovat hajtván.»
Aristophan. Béke 900. v. ἕνα δὴ κέλης κέλητα παρακέληται. «Hol
paripa paripát fog megelőzni.»

63—64. v.

Μάψ ὀρέγει τὴν χεῖρ', οὐκ ἔστι γὰρ ὅστις ἀρήξει.

Κᾶππεσον ἤρωες, σφέλιον οὐτι λύει.

«Hasztalanul nyújtja ki kezét, mert nincs, a ki segítse;
Elhulltak a bajnokai; semmi sem oldja fel a szegényt.»

μάψ. Ilias II, 120: μάψ οὐτώ. «Hasztalanul így.»

ὀρέγει. Ilias XV, 371: χεῖρ ὀρέγων εἰς οὐρανόν. «Kezét ki-
nyújtva az ég felé.»

ἀρήξει. Ilias I, 77: ἔπασιν καὶ χερσὶν ἀρήξειν. «Szavakkal és
kezekkel segíteni.»

κᾶππεσον = κατέπεσον. Ilias XII, 23: κᾶππεσον ἐν κονίῃ. «És
lehullottak a porban.»

σφέλιος. Ilias XVIII, 12—13: τέθνηκε σφέλιος. «Meggalt a
szegény.»

λύω-nak o-ja csak az aoristusban és jövőben hosszú, máskor
mindig rövid.

65—66. v.

Βένθεα χάσκουσι, χρυσέος θῶρηξ γίνεται ἄχρους.

Σῶμα κατακλασθὲν κόρυς, φαί' ἰλός ἔχει.

«A mélység tátog, az aranyos páncél fakó lesz;

Az összetört testet a hullám és barna iszap tartja (körülfogja).»

βένθεα, βένθος többese. Homér éneke Ceresre 38. v. βένθεα
πόντου. «A tenger mélysége.»

χάσκουσι. Solon Tanácsadásai (ὁποθήκαι) 36. v. χάσκοντες
κούφοις ἐλπίζει τερπόμεθα. «Tátogva üres reményekben gyönyör-
ködünk.»

A semleges nemű többes számmal nem jár mindig az ige
egyes száma. Ilias XI, 310: ἀμήχανα ἔργα γέροντο. «Iszonyú dol-
gok történtek volna.»

χρυσέος-ban az εο egy szótagot képez, mint Ilias IV, 3: χρυ-
σέοις δαπέσοι, «arany serlegekben.»

κατακλασθὲν. Odyss. X, 496: ἐμοί γε κατακλάσθη φίλον ἦτορ,
«nekem megtört a szívem.»

ἄχρους. Nicander Theriaca, 369. v. καὶ τόθ' ἔγ' ἐν χέρσῳ τελέ-
θει φαρφάρος τε καὶ ἄχρους «s akkor ő a szárazon van piszkosan
és fakón.»

φαί' = φαῖά, φαῖή = barna, sötétszínű, szürke. Anthologia
Palat. VI, 284: τὴν φαῖάν εἰργάσατο γλανίδα. «Elkészítette a barna
finom köpenyt.»

ἰλός. Ilias XXI, 318: κείσεθ' ὅπ' ἰλός κεκαλομένη. «Az
iszaptól betakartatva fognak feküdni.» Az ο a nominativusban rö-
vid, de Homér a genitivusban hosszúnak használta.

67—68. v.

Ὁδὲ θανεῖν χαλεπὸν, χαρίεις, βίος ὄψεται τῶς σοῦ,

Δὴν σὴ κηρὶ ἐδὸ ἦλιος Θόγγαρίας.

«Igy meghalni kínos, kedves! Életed így tűnt el,

Sokára leszállt haláloddal Magyarország napja.»

ὄψεται. Ilias XXIII, 100—101: φυχὴ δὲ ὄψεται «a lélek pedig
elszállt.»

τῶς = így. Ilias II, 330: κείνος τῶς ἀγόρευε «amaz így szó-
nokolt.»

δὴν. Ilias I, 416: οὐτι μάλ' αὖ δὴν «nem is nagyon sokáig (sokára).»

ἦλιος. Az epikusoknál többnyire ἠέλιος. De Homér Éneke a
Napra I. v.: ἦλιον ὀρνεῖν ἄρχεο «kezd énekelni a Napot.»

69—70. v.

Ἦσθα νέος, μὴ ἰδὼν βέρεθρον δευῶς ἀπέτισας,

Εἰρήνη ποί σὴν πνεῖ' ἐν ὕπνῳ κονίην.

«Ifjú valál, nem látván az örvényt, szörnyen lakoltál,

A béke leheljen alvásodban poraid körül.»

πνεῖ' = πνεῖη. Odyss. IV, 360—361: οὐροί πνεύοντες «lehelő
(lengedező) szellők.»

71—72. v.

Ὡ τότε πᾶν ἢ ἔρις τε καὶ ὁ φθόνος ὄμος ἔθιγεν,

Ἄρμιν ὀμοφροσύνην ῥήγγοντο, πίπτε μένος.

«Óh! mind ezt a vizsály s durva irigység okozá,

Nekünk eltört az egyetértésünk, hanyatlék az erőnk.»

ἔρις. Ilias XVIII, 107: ὧς ἔρις ἐκ τε θεῶν ἐκ τ' ἀνθρώπων ἀπό-
λοιο. «Vajha a vizsály az isteneknél is, embereknél is elpusztulna.»

φθόνος nem fordul elő az epikusoknál, hanem csak φθονεῖν. De Pindar Isthm. VI, 38 (VII, 55); ὁ δ' ἀθανάτων φθόνος. «A halhatatlanok irigysége.»

ἔθνηκεν. Ilias I, 2: ἡ μὲν Ἰθάκησις ἄλλης ἔθνηκε. «Mely számtalan jajt okozott az achaeoknak.»

ἔμμεν. Ilias VII, 76: Ζεὺς δ' ἔμμεν ἐπιμάρτυρος ἔστω. «Zeus legyen nekünk a tanunk.»

ἐμοσφροσύνη. Odyss. VI, 181: ἐμοσφροσύνην ὑπάσαιαν. «Egyetértést adjanak.»

ἐρήνυτο. Ilias XVIII, 66—67: κόρα θαλάσσης ἐρήνυτο. «A tenger hulláma megtört.»

πίπτει = ἐπίπτει. Odyss. XXIV, 535: ἐπὶ χθονὶ πίπτει. «A földre esett.»

μένος. Odyss. I, 320—321: τῷ δ' ἐνὶ θυμῷ θήκε μένος. «Ennek a lelkébe pedig erőt tett.»

73—74. v.

Ἦ τίμασσα πέδη τῶς πατρίδι ὄρσανῃ ἦλθεν.

Ὀδύς, οὐ δῆϊος, ἦς πληξὲς τὸ ἔλαος υἱός.

«A sorvasztó bilincs így jött az árva hazára.

Nem, nem az ellenség, az ő fia vágta a sebet.»

πέδη. Ilias XIII, 36: ἀμφὶ δὲ ποσσὶ πέδας ἔβαλε. «A lábak körül pedig békókat vetett.»

ὄρσανός. Odyss. XX, 68: ὄρσαναί ἐν μεγάροισι. «Árvák a palotában.»

δῆϊος. Ilias IX, 76: δῆϊοι ἐγγύθι νηῶν. «Ellenségek közel a hajókhoz.»

πληξὲς. Odyss. X, 161—162: τὸν δ' ἐγὼ πληξεία. «Azt pedig én ütöttem.»

υἱός. Az oi némelykor rövid. Ilias VI, 130: οὐδὲ γὰρ οὐδὲ Δρύαντος υἱός, κρατερὸς Λυκούργος. «Mert még Dryas fia sem, a hatalmas Lykurg.» XVII, 575: ἔσκε δ' ἐνὶ Τρώεσσι Πόδης, υἱός Ηστίωνος. «Vala pedig a trójaiak között Podes, Eetion fia.»

75—76. v.

Μνήματος αἰ' ὀλοῦ πρόσσης πέλας ἀρχὴ ἀνάγκης!

Τυφάντων ἀγρῶν κίονες οἴδ' ἄνιοι.

«Gyászos emlék földé! Mennyi inség kezdete lettél!

A párolgó mezők bánatos oszlopai ezek.»

αἰ' = αἶα. Odyss. XXIX, 509: πᾶσαν ἐπ' αἶαν. «Az egész földön.» μνήμα. Odyss. XV, 126: μνήμη Ἐλένης χερσῶν. «Heléna kezeinek emléke.»

πέλας. Odyss. XIX, 192: δεκάτη πέλας ἦώς. «A tizedik hajnal vala.»

ἀρχή. Ilias XI, 604: κακοῦ οἱ πέλας ἀρχή. «Az ő bajának vala kezdete (kútfeje).»

ἀνάγκη. Ilias VI, 458: κρατερὴ δ' ἐπιχειρεῖ ἀνάγκη. «S hatalmas szükség (szörnyű inség) fog nehezedni.

τυφάντων. Apollon. Rhod. Argonaut. II, 134: καπνῷ τυφάνωναι πέτρης ἐκάς ἀΐσσοισιν. «Füsttel a sziklából kipárolgattatva messze repülnek.»

ἀγρῶν. Ilias XXIII, 832: πίονες ἀγροί. «Könvér mezők.»

κίονες. Odyss. XIX, 38: καὶ κίονες ὄψοσ' ἔχοντες. «És magasra tartó (nyúló) oszlopok.»

ἄνιοι. Aeschyl. Persák 255. v. ἄν' ἄντα κακὰ. «Szomorú, szomorú bajok.» Az első ióta rövid.

77—78. v.

Ὡς μέγας ἦν Σολιμάν, ὕβρον Βούδης πάθον ἄκραι.

Πέρσ' ὦμος, τόσσας δ' εἰς ἔριδας πέσομεν.

«A mint nagygyá lett Szolimán, gögét szenvedték Buda ormai, Kegyetlenül dúlt s annyi vizsályba esénk.»

ἄκραι. Odyss. VIII, 508: ἐρύσαντας ἐπ' ἄκρας. «Fölhúznán az ormokra.»

πέρσ' = ἔπερσε. Ilias XI, 625: ὅτε πέρσαν Ἀχιλλεύς. «Midőn Achilles dúlt.»

79—80. v.

Ὅσσ' ἐμαράνθησαν καθραὶ φοιλοῦ χερσὶ ληστοῦ!

Ἔννεον ἐν ξανθῷ Ἰστρῷ ἀλόντες ἔσαι!

«Hány szűz hervadt el buja rabló kezei alatt!

Hány rab uszott a szöke Dunán!»

ἔσαι = ἔσαιαι.

ἐμαράνθησαν, μαραινόμεναι-tól: Ilias IX, 212: φλόξ ἐμαράνθη «a láng elhervadt, azaz, elaludt.»

κόρη = leány, szűz. Ilias II, 872: ἴδτε κόρη «mint valamely leány.»

φωλός = körülmetélt, buja. Aristophan. Plut. 267. v. αἶμα καὶ φωλὸν ἀστὸν εἶναι. «Gondolom, hogy ő buja is.»

ληστοῦ. Homérrnál ληιστοῦ. De Sophokl. Oedip. Kir. 535. v. ληιστῆς ἐμῆς τυραννίδος «az én uralmam rablója.»

ἔννεον, νέω-tól (uszom). Odysse. XXI, 11: ἔννεον ἔνθα καὶ ἔνθα «ide és oda uszának.»

Ἴστρος = Duna. Hesiod. Theogonia 339. v. Ἴστρον καλλιπέεθρον. «A szépfolyású Istert.»

ἀλόντες, ἀλίσκομαι-tól. II. II, 374: χερσὶν ὅφ' ἡμετέρησιν ἀλόνσα τε περθομένη τε «kezeink által elfogott s földült.» De urbibus quae expugnatae, de hominibus qui in pugna superantur vel occiduntur. (Ebeling: Lexicon Homericum). II. V, 387: ἀφίσι λίνου ἀλόντες «lenkötelekkel fogságba kerülvén.» Itt némelyek λίνου helyett λίνου-t olvasnak s ekkor az ἀλόντες-ban az α hosszú volna. De az Iliasban ez az α ennek a szónak minden alakjában rövid.

81—82. v.

Κτήμα δὲ οὐκέτ' ἔην, ξείνος πέλεν οἴκοι ὁ Οὐγγρος,

Μηνίσκος πόργους εὐχετ' ἐπι πτολίων.

«Birtok nem vala többé; idegen volt otthon a magyar;

A félhold kérkedett a városok tornyain.»

κτήμα. Odysse. XV, 119: μὴ σὺ κτήμα φέρηται. «Nehogy birtokod elvétessék.»

οὐκέτ' = οὐκέτι. Ilias II, 235: Ἀχαιῶδες οὐκέτ' Ἀχαιοί. «Achaei nők s nem többé achaeok.»

ξείνος. Ilias IV, 377: ξείνος ἄμ' ἀντιθέω Ἠολονεϊκεῖ. «Idegen az istenbasonió Polynikessel.»

μηνίσκος. «Species lunae nondum completae.» (Henric. Stephan. Thesaurus graecae linguae). Az Anthologia Palatinában (V, 271, 5) a félhold neve αὐξοσέληνον. Ezt Dübner holdtöltének tartja; de hibásan, mert holdtöltének a neve volt πανσέληνον, vagy πανσέληνος, vagy csak σέληνη, μήνη. Ebből következtethetjük, hogy a mai ἡμισέληνον és ἡμισέληνος már az ó-korban is lehetett szokásban.

πόργος. Ilias XV, 737: πόλις πόργους ἀραρυία. «Tornyokkal védett város.»

πτολίων. Ilias XI, 181: ὑπὸ πτόλιω. «A városhoz közel.» XXII, 118: ὅσσα πτόλις ἦδε κέκευθεν. «A mennyit ez a város elrejtett.»

83—84. v.

Ἄψ, ἰδέαι γαλεπαί, σκότος τ' εἰδῶλα καὶ ὕμνες!

Ἥμαρ ἔλαμψε νέον, δεινὰ τσαυτὰ μέτα.

«Vissza! (Háttra, el) komoly látszatok s ti is sötétség képei; Új nap fénylett annyi veszélyek után.»

ἄψ. Ilias I, 220: ἄψ δ' ἐς κουλεόν ὡσε μέγα ξίφος. «S vissza a hüvelybe taszítá nagy kardját.»

ἰδέαι. Theogais 128. v. πολλὰ γὰρ γνώμην ἐξαπατῶσ' ἰδέαι.

«Mert gyakran az eszet megcsalják a látszatok.»

σκότος. Odysse. XIX, 389: ποτὶ θεῖ σκότος ἔτραπετ' αὔφα. «Rögtön a sötétség felé fordult.»

εἰδῶλον. Ilias V, 349—350: εἰδῶλον τρεῖς Αἰνεΐα ἕκλον.

«Aeneashoz hasonlító képet készített.»

ὕμνες. Ilias I, 335: οὔτι μοι ὕμνες ἐπαίτιοι. «Semmikép sem vagytok ti vétkesek.»

ἡμαρ. Ilias VI, 448: ἔσσεται ἡμαρ. «Lesz nap.»

85—86. v.

Βούδα καὶ Οὐγγρος ἔτ' ἐστ', ὁ παρῆλθε, νόν ἄμμε διδάσκη.

Πατριδί κήη, εἰς τ' ὕμμασι λεύσσε πρόσω.

«Buda és magyar létezik még; a mi elmúlt, tanítson most minket;

Égj a honért s erősen (bizton, bátran) nézz szemeiddel előre.»

ἐστ' = ἐστί, -εἰμί-tól. «Sum, existo, vivo, vigeo.» (Ebeling Lexicon Homericum). Ilias V, 267: ὅσσα ἔσιν ὅπ' ἡῶ τ' ἡελιόν τε.

«Valahányan élnek (léteznek, vannak) a hajnal és nap alatt.»

παρῆλθε. Odysse. V, 429: εἰὼς μέγα κύμα παρῆλθε. «Míglen a nagy hullám elmúlt.»

ἄμμε. Ilias I, 59: ἄμμε παλιμπλαγχθέντας οἴωι. «Gondolom, hogy mi ismét kóborolva.»

διδάσκη. Odysse. VIII, 488: σέ γε Μοῦσ' ἐδίδαξε. «Téged a Múzsza tanított.»

κήη, κίωμαι-tól a kapcsolómód második személye. Ilias VII, 377: κίωμεν a cselekvő ige kapcsolómódjának többes számú első

személye. Tehát a középigye kapcsolómódjának egyes számú 1-ső szem. *κίωμα*, 2-ik szem. *κίη*.

A lelki állapotra vonatkozó *égés*, *lángolás*, azt a főnevet, a melyért ég, lángol, a datívban kívánja.

ἔως. Ilias XVII, 491: ἔως παῖς Ἀγκίσσα. «Anchises erős fia.»

Λεῖσσε. Ilias V, 771: Odys. XXIII, 124: αὐτὸς ταῦτά γε λείσσει. «Nézd magad ezeket.»

πρόσω. Ilias XVII, 598: βλήτε γὰρ ὄμρον δαορέ, πρόσω τετραμμένος αἰεῖ. «Mert a vállán sújtatott a dárdával, mindig előre fordulva.»

Ime itt is az ióta rövid marad, jóllehet *πρ* következik utána.

Bízton nézzen előre szemünk, véleményem szerint tulajdonképpen ezt jelenti: *bízton reméljünk a jövőben*. Azért a pentameter 2-ik felét így is lehet fordítani: ἔλπεο ἐσσομένα. «Remélj a jövőben.» Ilias XX, 200—201: μὴ ἔλπεο λειδίξεσθαι. «Ne reméld, hogy megijeszted.» Ἐλπομαι: tól.

ἐσσομένα. Ilias I, 70: ἔς ἤδη τὰ τ' ἐόντα τὰ τ' ἐσσομένα πρό τ' ἐόντα. «A ki ismerte a jelent, jövőt és múltat.»

87—88. v.

Θάλλε σὺ δ', εἰρήνης, τόπος λυγρῆ, φίλω ἐνὶ κόλπῳ,

Τὸ μὲγáλον γένος τὸ μὲ παλαιῆ, Μοχάρτε.

«Te pedig virulj, gyászos tőr, a béke kedves ölében,

A nagy nemzetnek hajdani sírja, Mohács.»

θάλλε. Homéri Ének Ceresre 401—402. v. ὀπότε δ' ἄνθεος γαί' εὐώδισον θάλλει. «Midőn pedig a föld illatos virágokkal virul.»

φίλος. = kedves, nyájas, jóakarátú, kegyes. Számtalanszor Homéernál s a többi epikusoknál és alagyásoknál.

παλαιός. Ilias VI, 215: ξείνος παρτῶός ἐσο: παλαιός. «Régi, (hajdani, atyai, ősi) vendégem vagy.»

48 l. 15 kr. — IX. szám. Az ikés-és igékről. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 1857. 32 l. 15 kr. — X. szám. A nyelvújításról. *Szarvas Gábor* l. tagtól. 1875. 25 l. 15 kr. (1875—1876.)

V. k. I. szám. Nyelvészkező hajlamok a magyar népnél. *Barna Ferdinand* lev. tagtól. 1875. 40 l. 25 kr. — II. sz. A neo- és paleoögia ügyében. *Brassai Sámuel* r. tagtól. 1875. 48 l. 30 kr. — III. szám. A hangsúlyról a magyar nyelvben. *Barna Ferdinand* lev. tagtól. 1875. 48 l. 30 kr. — IV. szám. Brassai és a nyelvújítás. *Ballagi Mór* r. tagtól. 1876. 22 l. 15 kr. — V. szám. Emlékbeszéd Kriza János l. t. felett *Szász Károly* l. tagtól. 1876. 40 l. 25 kr. — VI. szám. Művészet és nemzetiesség. *Bartalus István* l. tagtól. 1876. 35 l. 20 kr. VII. szám. Aeschylus. *Télfy Iván* lev. tagtól. 1876. 141 l. 80 kr. — VIII. szám. A mutató névmás hibás használata. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 1876. 15 l. 10 kr. — IX. szám. Nyelvtörténelmi tanulmányok a nyelvújításra nézve. *Imre Sándor* l. tagtól. 1876. 97 l. 60 kr. — X. szám. Bócsy Károly emlékezete. *Arany László* l. tagtól. (1875—1876.)

VI. k. I. szám. A lágy aspiraták kiejtéséről a zandben. *Mayr Auréltól* 10 kr. — II. szám. A manduk szertartásos könyve. *Balint Gábertól* 10 kr. — A rómaiak natúrájáról és natúráiról. *Dr. Barna Ignác* l. tagtól. 20 kr. — IV. szám. A spanyolországi arabok helye az iszlám fejlődése történetében, összehasonlítva a keleti arabokéval. *Goldsiher Ignác* l. tagtól. 50 kr. — V. Emlékbeszéd Jakab István l. t. fölött *Szász Károly* r. tagtól. 10 kr. — VI. Adalékok a m. t. Akadémia megalapítása történetéhez. I. *Szilágyi István* l. tagtól. II. *Vassary Kolozstól*. III. *Revész Imre* l. tagtól. 60 kr. — VII. Emlékbeszéd Mátyás Gábor l. t. felett. *Bartalus István* l. tagtól. 10 kr. — VIII. A mordvaiak történelmi viszonyosságai *Barna Ferdinand* l. tagtól. 20 kr. — IX. *Erános. Télfy Iván* l. tagtól. 20 kr. — X. Az ik-és igékről. *Joannovics György* l. tagtól. 40 kr. (1876.)

VII. k. I. Egy szavazat a nyelvújítás ügyében. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 50 kr. — II. Podhorszky Lajos magyar-sínai nyelvhasználtása. *Budenz Jozsef* r. tagtól. 10 kr. — III. Lessing (székfoglaló). *Zichy Antal* l. tagtól. 20 kr. — IV. Kapcsolat a Magyar és azenai irodalom között *Barna Ferdinand* l. tagtól. 10 kr. — Néhány ósnövéltségi tárgy neve a magyarban. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 30 kr. — VI. Rankavis Kleon új-görög drámája. *Télfy Iván* l. tagtól. Ara 30 krajcár. — VII. A nevek uk és uk szövegyragairól. *Imre Sándor* l. tagtól. 20 kr. — VIII. Emlékbeszéd Székács József l. tag fölött. *Ballagi Mór* r. tagtól. 20 kr. — IX. A török-tatár nép primitív eulimájában az égi testek. *Vambergy Armin* r. tagtól. 10 kr. — X. Büttöri László és a Jordánszky-codex bibliafordítása. (Székfoglaló.) *Völf György* l. tagtól. 10 kr.

VIII. k. I. Corvin-codexek. *Dr. Ábel Jenőtől*. 60 kr. — II. A mordvaiak pogány istenei s inneni szertartásai. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 50 kr. — III. Orosz-lapp utazásomból. *Dr. Genetz Arvidtól*. 20 kr. — IV. Tannimány a japán művészetéről. *Dr. Zichy Agostól*. 1 frt. — V. Emlékbeszéd Pázmándi Horvát Endre 1839-ben elhunyt l. t. fölött. A születése századik évfordulóján. Pázmánion rendezett ünnepélyen, az Akadémia megbízásából tartotta *Szász Károly* r. t. 10 kr. — VI. Ulkonohár. A régi magyar jogi szokásnak egyik töredéke. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 20 kr. — VII. Az ugynevezett lágy aspiraták phonetikus értékéről az 6-nd-ben *Mayr Auréltól*. 60 kr. — VIII. Magyarországi humanisták és a dunai tudós társaság. *Dr. Ábel Jenőtől*. 80 kr. — IX. Újperzsa nyelvjárások. *Dr. Pozder Károlytól*. 30 kr. — X. Baragászi Nagy Pál élete és munkái. Székfoglaló *Imre Sándor* r. tagtól. 30 kr.

IX. k. I. Emlékbeszéd Schiefner Antal k. tag felett. *Budenz J.* r. tagtól. 10 kr. — II. A Boro-Budur Jáva szigetén. *Dr. gr. Zichy Agost* l. tagtól. 40 kr. — III. Nyelvünk újabb fejlődése. *Ballagi Mór* r. tagtól. 20 kr. — IV. A hunok és avarok nemzetsége. *Vambergy Armin* r. tagtól. 30 kr. — A Kün- vagy Petrarka-codex és a künök. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 30 kr. — VI. Emlékbeszéd Lewes Henrik György küböd tag felett. *Szász Károly* r. tagtól. 10 kr. — VII. Os vallásunk főisteneci. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 40 kr. — VIII. Schopenhauer esztetikája *Dr. Buzsáczka Kálmántól*. 10 kr. — IX. Os vallásunk kisebb isteni lényei és áldozat szertartásai. *Barna F.* l. tagtól. 30 kr. — X. Lessing mint philologus. *Dr. Kont Ignacától*. 30 kr. — XI. Magyar egyházi népének a XVIII. századból. Székfoglaló. *Bogisich Mihály* l. tagtól. 50 kr. — XII. Az analogia hatásáról, főleg a szóképzésben. *Simonyi Zeigmond* l. tagtól. 20 kr.

X. k. I. A jelentésán alapvonalai. Az alakokban kifejezett jelentések. (Székfoglaló.) *Simonyi Zeigmond* l. tagtól. 30 kr. — II. Etzelburg és a magyar himnusz.

tól 10 kr. — VI. Euripides tropusai összehasonlítva Aeschylus és Sophokles tropusáival. Miváltségtörténeti szempontból. (Adalék a költészet összehasonlító tropikájához.) *Dr. Pets Vilmos* tanártól. 60 kr. — VII. gróf Teleki László ismeretlen versei. *Szász Károly* r. tagtól. 10 kr. — VIII. Cationale et Passionale Hungaricum. *Bogisich Mihály* l. tagtól. 30 kr. — IX. Az erdélyi hírlapirodalom története 1848-ig. *Jakab Elek* l. tagtól. 50 kr. — X. Emlékbeszéd Klein Lipót Gyula külf. tag felett. *Dr. Heinrich Gusztáv* lev. tagtól. 40 kr. — XI. Újabb adalékok a magyar zene történelméhez. *Bartalus István* l. tagtól. 40 kr. — XII. A magyar romantizmus. (Székfoglaló.) *Bánóczy József* l. tagtól. 10 kr. — XIII. Újabb adalék a magyar zene történelméhez. *Bartalus István* l. tagtól. 40 kr.

XI. k. I. Ugar vagy török-tatár eredetű-e a magyar nemzet? *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 20 kr. — II. Ujgörgő irodalmi termékek. *Dr. Telfy Iván* l. tagtól. 40 kr. — III. Középkori görög versek regények. *Dr. Telfy Iván* l. tagtól. 30 kr. — IV. Idegen szók a görögben és latinban. *Dr. Posder Károlytól*. 50 kr. — V. A osztrákokról. *Vámbery Armin* r. tagtól. 30 kr. — VI. A számlálás módjai és az év hónapjai. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 20 kr. — VII. Telegdi Miklós mester magyar katechizmusa 1562-ik évből. *M. Lách Béla* l. tagtól. 10 kr. — VIII. Káldi György nyelve. *Dr. Kiss Ignác*tól. 50 kr. — IX. A Muhammedán jogtudomány eredetéről. *Goldziher Ignác* l. tagtól. 10 kr. — X. Vámbery Armin «A magyarok eredete című műve néhány főbb állításának bírálata. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 60 kr. — XI. A nyelvfejlődés történelmi folytonossága és a nyelvőr. *Ballaqi Már* r. tagtól. 20 kr. — XII. A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet. I. Válassom Hunfalvy Pál bírálati megjegyzéseire. *Vámbery Armin* r. tagtól. 30 kr.

XII. k. I. Seneca tragédiái. *Dr. Kont Ignác*tól. 60 kr. — II. Szombatos codexek. *Dr. Nagy Sindortól*. 30 kr. — III. A reflexiv és vallásérkezési elem a költészetben s Longfellow. Székfoglaló. *Szász Béla* l. tagtól. 30 kr. — IV. A belviszonyragok használata a magyarban. *Kónos Ignác* és *Munkácsi Bernáttól*. 50 kr. — V. A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet II. *Vámbery Armin* r. tagtól. 50 kr. — VI. Riktól tanult a magyar írni, olvasni? *Válf György* l. tagtól. 50 kr. — VII. A kasztamunni-török nyelvjárás. *Irtó Thury József*. 50 kr. — VIII. Nyelvészeti mozgalmak a mai görögoknál. *Telfy Iván* l. tagtól. 20 kr. — IX. Boldogasszony, óvallásunk istenasszonya. *Kálmány Lajostól*. 20 kr. — X. A mondat dualizmusa. *Brassai Sámuel* r. tagtól. 60 kr. — XI. A kunok nyelvéről és nemzetiségéről. *Gr. Kiss Géza* t. tagtól. 40 kr. — XII. Isota Nogaróia. (Székfoglaló.) *Ábel Jenő* l. tagtól. 50 kr.

XIII. k. I. Kudrun, a munda és az eposz. *Heinrich G.* l. tagtól. 40 kr. — II. A volják nép. múltja és jelene. *Barna F.* l. tagtól. 30 kr. — III. Palesztina ismeretlenségének haladása az utolsó három évtizedben. *Goldziher I.* l. tagtól. 40 kr. — IV. A homeroszi Demeter-hymnusról. *Ábel Jenő* l. tagtól. 50 kr. — V. A voljákok pogány vallásáról. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 20 kr. — VI. A régi magyar nyelv szótára. *Szörvas Gábor* r. tagtól. 10 kr. — VII. Egy kis viszhang Vámbery Armin ur válaszára. *Budenz J.* r. tagtól. 20 kr. — VIII. Ki volt Calepinus magyar tolmácsa. *Sally Klmán* r. tagtól. 10 kr. — IX. Szegedi Lónárt enekeskönyve. *Bogisich Mihály* l. tagtól. 50 kr. — X. Szórendi tanulmányok. I. rész. *Joannovics György* t. tagtól. 30 kr. — XI. A kisebb görög tragikusok tropusai *Pets Vilmostól*. 10 kr. — XII. Heraclius. Rankavis Leon hellén drámája. *Telfy Iván* l. tagtól. 30 kr.

XIV. k. I. Az ó- és középkori Terentius biographiák. *Ábel Jenőtől*. 40 kr. — II. Szórendi tanulmányok. II. rész. *Joannovics György*tól. 40 kr. — III. A mordva nép házasági szokásai. *Barna F.* l. tagtól. 30 kr. — IV. Jelentés újhellen munkáiról. *Telfy Iván* l. tagtól. 30 kr. — V. Mythologiai nyomok a magyar nép nyelvében és szokásaiban. *Kálmány Lajostól*. 10 kr. — VI. Etymologicum magnum Romanis. *Futnoky Miklóstól*. 20 kr. — VII. A magyar szótók. *Simonyi Zsigmond*tól. 30 kr. — VIII. A nyelvújítás történetéhez. *Simonyi Zsigmond*tól. 20 kr. — IX. Szórend és accentus. *Brassai Sámuel* t. tagtól. 40 kr. — X. Három francia hellenista és a volapük. *Telfy Iván* l. tagtól. 20 kr. — XI. Enhomeri reliquiae. *Nemethy Geától*. 60 kr. — XII. Gáti István steganographiája, kapcsolatban a modern stenographiával. *Vikár Bélától*. 40 kr.

XV. k. I. Az iszlám vallásos mozgalmak az első négy században. *Dr. Schreiner Martontól*. 30 kr. — II. André Chénier költészete. *Huraski Gyulától*. 1 frt 50 kr. — III. Kombináló szóalkotás. *Simonyi Zsigmond* l. tagtól. 40 kr. — IV. Az aranyoszéki mohcsi nyelvemlékek. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 15 kr. — V. Psychiatria és politika. *Zichy Antal* t. tagtól. 10 kr. — VI. Újabb hellén munkák és a hellén nyelvújítás. *Telfy Iván* l. tagtól. 60 kr. — VII. A magyar zene tudományosa

ÉRTEKEZÉSEK

A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADEMIA.

AZ I. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

OSZTÁLYTITKÁR

GYULAI PÁL

OSZTÁLYTITKÁR.

XV. KÖTET. XI. SZÁM.

TANULMÁNYOK

AZ ÚJABBKORI

PERSA IRODALOM

TÖRTÉNETÉBŐL.

Dr. KÉGL SÁNDOR.

Ára 1 frt 50 kr.

BUDAPEST.

1892.

I. k. I. Solon adótörvényéről. *Telŷy Ivántól*. 1867. 14 l. Ara 10 kr. — II. Adalékok az attikai törvénykönyvhöz *Telŷy Ivántól*. 1868. 16 l. 10 kr. — III. A legújabb magyar Szentírásról. *Tarhányi J. Bólatól*. 1868. 30 l. 20 kr. — IV. A Nibelungének keletkezéséről és gyanítható szerzőjéről. *Szász Károlytól*. 1868. 20 l. 10 kr. — V. Tudománybeli hátramaradásunk okai, s ezek tekintetéből Akadémiánk feladása. *Toldy Ferencztől*. 1868. 15 l. 10 kr. — VI. A keleti török nyelvről. *Vambéry Ármintól*. 1868. 18 l. 10 kr. — VII. Geleji Katona István főleg mint nyelvész. *Imre Sándortól*. 1889. 98 l. 30 kr. — VIII. A magyar egyházak szertartásos énekei a XVI. és XVII. században. *Bartalus Istvántól*. Hangjegyekkel. 1869. 184 l. 60 kr. — IX. Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. (1. Sztárai Mihálynak eddig ismeretlen szindirahjai. 1550—59. — 2. Egy népirodalmi emlék 1550—75-ből. 3. Baldi Magyar olasz Szótárkája 1583-ból. — 4. Báthory István országbíró mint író. — 5. Szezezi Molnár Albert 1574—1633). *Toldy Ferencztől*. 1869. 176 l. — X. A magyar bővített mondat. *Brassai Samueltől*. 1870. 46 l. 20 kr. — XI. Jelentés a felső-ausztriai kolostoroknak Magyarországot illető kéziratai és nyomtatványairól. *Bartalus Istvántól*. 1870. 43 l. 20 kr. (1867—1869.)

II. k. I. A Konstantinápolyból legújabbán érkezett négy Corvin-codexről. *Mátray Gábor* l. tagtól. 1870. 16 l. 10 kr. — II. A tragikai felfogásról. Székfoglaló. *Szász Károly* r. tagtól. 1870. 32 l. 20 kr. — III. Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez. *Joannovits Gy.* l. tagtól. 1870. 43 l. 20 kr. — IV. Adalékok a magyar rokonságtelmi szók értelmezéséhez. *Finyó Henrik* l. tagtól. 1870. 47 l. 20 kr. — V. Solomos Dénes költeményei és a hétszigeti görög néppelyv. *Telŷy Iván* lev. tagtól. 1870. 23 l. 20 kr. — VI. Q. Horatius satírái (Ethikai tanulmány). Székfoglaló. *Zichy Antal* l. tagtól. 1871. 33 l. 20 kr. — VII. Újabb adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez (I. Magyar Pál XIII. századbeli kanonista, II. Margit kir. hercegnő, mint ethikai író, III. Baldi Bernardin magyar-olasz szótárkája 1583-ból. Második közlés IV. Egy XVI. századbeli növénytanú névtár XVII. és XVIII. századbeli párhuzamokkal, V. Akadémiai eszme Magyarországon Bessenyei előtt) *Toldy Ferencz* r. tagtól. 1871. 124 l. Ara 40 kr. — VIII. A sémi magánhangzokról és megjelölésük módjairól. *Gr. Kun Géza* lev. tagtól. 1872. 59 l. 20 kr. — IX. Magyar szófejtetések. *Szilády Áron* l. tagtól. 1872. 16 l. 10 kr. — X. A latin nyelv és dialektusai. Székfoglaló. *Szénássy Sándor* l. tagtól. 1872. 114 l. 30 kr. — XI. A defferokról. *Szilády Áron* lev. tagtól. 1872. 23 l. 20 kr. — XII. Emlékbeszéd Arvay Gergely felett. *Szavorenyi József* lev. tagtól. 1872. 13 l. 10 krajczár. (1869—1872.)

III. k. I. Commentator commentatus. Tartozatok Horatius satírjainak magyarázó útán. *Brassai Samuel* r. tagtól. 1872. 109 l. 40 kr. — II. Apáczai Csérei János Barczai Akos fejedelemhez benyújtott tervje a magyar hazában felállítandó első tudományos egyetem ügyében. *Szabó Károly* r. tagtól. 1872. 18 l. 10 krajczár. — III. Emlékbeszéd Bitnitz Lajos felett. *Szabó Imre* t. tagtól. 1872. 18 l. 10 kr. — IV. Az első magyar társadalmi regény. Székfoglaló. *Vadnai Károly* l. tagtól. 1873. 64 l. 20 kr. — V. Emlékbeszéd Engel József felett. *Finyó Henrik* l. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr. — VI. A finn költészetéről, tekintettel a magyar ősköltészetre. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 1873. 135 l. 40 kr. — VII. Emlékbeszéd Schleicher Ágost, külső l. tag felett. *Riedl Szende* l. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr. — VIII. A nemzetiségi kérdés az araboknál. *Dr. Goldsáher Ignác*tól. 1873. 64 l. 30 kr. — IX. Emlékbeszéd Grimm Jakab felett. *Riedl Szende* l. tagtól. 1873. 12 l. 10 kr. — X. Adalékok Krim történetéhez. *Gr. Kun Géza* l. tagtól. 1873. 52 l. 20 kr. — XI. Van-e elfogadható alapja az ik-es igék külön ragozásának. *Riedl Szende* lev. tagtól. 51 l. 20 kr. (1872—1873.)

IV. k. I. szám. Paraleipomena kai diorthoumena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentatorok Virgilius Aeneise II-ik könyvére, különös tekintettel a magyarra. *Brassai Samuel* r. tagtól. 1874. 151 l. 40 kr. — II. szám. Bálint Gábor jelentése Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. Melléklet öt khálymik dana hangjegye. 1874. 32 l. 20 kr. — III. szám. A classica philológiának és az összehasonlító árja nyelvtudománynak mívelése hazánkban. Székfoglaló. *Bartalus István* l. tagtól. 1874. 182 l. 40 kr. — IV. szám. A határozott és határozatlan mondatról. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 1874. 31 l. 20 kr. — V. szám. Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletről hozott könyvekről, tekintettel a nyomdai viszonyokra keleten. *Dr. Goldsáher Ignác*tól. 1874. 42 l. 20 kr. — VI. szám. Jelentések: I. Az orientalistáknak Londonban tartott nemzetközi gyűlése. II. A...

TANULMÁNYOK

AZ UJABBKORI

PERSA IRODALOM

TÖRTÉNETÉBŐL.

IRTA

Dr. KÉGL SÁNDOR.

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1892.